T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİN FELSEFESİ)

ANABİLİM DALI

WILLIAM A. DEMBSKI'NİN AKILLI TASARIM KANITI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet ERKAN

ANKARA 2012

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİN FELSEFESİ)

ANABİLİM DALI

WILLIAM A. DEMBSKI'NİN AKILLI TASARIM KANITI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet ERKAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Recep KILIÇ

ANKARA 2012

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİN FELSEFESİ)

ANABİLİM DALI

WILLIAM A. DEMBSKI’NİN AKILLI TASARIM KANITI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Recep KILIÇ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
………………………………………	………………………………………
………………………………………	………………………………………
………………………………………	………………………………………
………………………………………	………………………………………
……………………………………….	…………………………………….....

Tez Sınavı Tarihi……………..

TEZ BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "William A. Dembski'nin Akıllı Tasarım Kanıtı" başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Prof. Dr. Recep Kılıç'ın sorumluluğunda tamamladığımı, verileri kendim topladığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 30/07/2012

(İmza)

(Ad Soyadı)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Felsefe tarihinde Tanrı'nın varlığı lehine pek çok kanıt geliştirilmiştir. Bu kanıtlardan biri olan teleolojik kanıt, Platon'a kadar geri gitse de, ortaçağda teist filozofların elinde sistematikleştirilmiş ve günümüze değin geliştirilerek gelmiştir.

Teleolojik kanıtın Aquinas versiyonu, gaye nedenlere başvururken Paley versiyonu kıyasa dayalıdır. Günümüzde, modern bilimin geldiği noktada teleolojik kanıtlar yeniden ele alınmıştır. Antropiye dayalı teleolojik kanıt ve akıllı tasarıma dayalı teleolojik kanıt modern teleolojik kanıtlarının başında gelmektedirler. Biz tezimizde akıllı tasarıma dayalı teleolojik kanıtı, akıllı tasarım tartışmalarında merkezi bir isim olan William Dembski'nin çalışmaları çerçevesinde ele alacağız.

Elinizdeki tez, bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, tasarım kanıtına dair genel bir arka plan sunulmuştur. Birinci bölümde Dembski'nin geliştirdiği tasarım çıkarımı betimsel bir şekilde ele alınmıştır. İkinci bölümde ise, birinci bölümde ortaya konan tasarım çıkarımı, bu çıkarıma getirilen eleştiriler ve Dembski'nin bu eleştirilere verdiği yanıtlar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Sonuç kısmında, Dembski'nin yöntemi genel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Bu tezin oluşumunda görüş ve önerileriyle bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Recep Kılıç bey'e, tezi okuyup yönlendirici görüşleriyle katkıda bulunan Prof. Dr. M. Sait Reçber bey'e, tezin seçiminde bana rehber olan Doç. Dr. Rahim Acar bey'e, kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan Doç. Dr. Caner Taslaman ve Yrd. Doç. Dr. Zikri Yavuz beyefendilere şükranlarımı arz ederim.

Ahmet ERKAN   Ankara, 2012

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.m.	: Adı geçen makale
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
s.	: Sayfa
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

KONU

Felsefe tarihi boyunca Tanrı'nın var olup olmadığı sorusu düşünürleri daima meşgul etmiştir. İlk çağ filozoflarından modern felsefecilere kadar devam eden bu süreçte soru hep aynı kalsa da verilen cevaplar çeşitlenmiş, farklılaşmış ve gelişmiştir. Tanrı'nın varlığına dair tartışmalar ve görüşler, içinde bulunulan çağın bilgi birikimi, medeniyet düzeyi ve kabul edilen dine göre şekillenmiştir.

Tanrı'nın varlığı, felsefi bir problem olarak ilk çağda Platon ve Aristo gibi filozofların ilgi alanına girmiş olsa da Tanrı'nın varlığı lehine sistematik bir şekilde kanıt getirme çabası, teist din mensuplarının felsefe yaptıkları ortaçağ dönemine denk gelir. Bu dönemdeki tartışmalar da, dönemin felsefe düzeyi tarafından belirlenmiştir. Ancak, Tanrı'nın varlığına dair bu tartışmalar, yüzyıllar içinde her dönemin felsefi düzeyinden etkilenmek suretiyle gelişerek bu güne kadar gelmiştir.

Tanrı'nın var olduğu yönündeki görüşlerin önemli bir kısmı gözlemlenebilir âlemden hareket etmişlerdir. Bu türden kanıtlara kozmolojik kanıtlar denir. Daha hususi olarak alemdeki bir olgunun belli bir özelliğinden hareketle Tanrı'nın varlığı sonucuna giden tasarım kanıtı da, kozmolojik kanıtlar gibi nedensel bir argüman kurar. Tasarım görüşünü ileri sürenler, çok genel bir ifadeyle, tabiattaki birtakım olguların bir tasarımcıya başvurmaksızın açıklanamayacağını, bu tasarımcının da Tanrı olduğunu savunurlar.

Günümüzde, tasarım -tarihsel bir arka plana dayanıyor olsa da- çağdaş felsefe ve bilimin geldiği nokta itibariyle yeniden ele alınmaktadır. Bu çalışmamızın

konusunu, güncel tasarım tartışmalarında merkezi bir yeri olan araştırmacı William Dembski'nin akıllı tasarım tartışması oluşturmaktadır.

ÖNEM

William Dembski'nin akıllı tasarım düşüncesi, din felsefesinde olduğu kadar din bilim ilişkisi, bilim felsefesi, epistemoloji ve evrim teorisi bağlamında biyoloji gibi pek çok alanda günümüz entelektüel tartışmalarında önemli bir yere sahiptir.

Dembski'nin tartışmaları, günümüz bilim çevrelerinde bilimsel bir vakıa olarak genel kabul gören evrim teorisine yönelik ciddi bir karşı-argüman geliştirdiği için, entelektüel çevrelerde karşılık bulmuş ve verimli bir tartışma ortamı oluşturmuştur. Onun akıllı tasarım fikri sadece teorik kaygılarla değil aynı zamanda birtakım pratik kaygılarla, hatta politik kaygılarla da ilişkilidir. Zira günümüz batılı eğitim sistemini temel alan ülkelerde evrim teorisi biyoloji ve ilgili diğer alanlardaki müfredatta, biyolojik varlıklara yönelik getirilmiş tek geçerli bilimsel açıklama olarak sunulmaktadır. Evrim teorisinin, yaratılış teorisini geçersiz kılan bir teori olarak sunulması dolayısıyla, Yaratılış inancına sahip din mensupları, bu duruma karşı çıkmışlar ve bazı ülkede mevzu yargıya taşınmıştır. Ancak bizim konuyla ilgimiz pratik kaygılarla ilgili değildir. Çalışmamız, konunun teorik incelenmesiyle sınırlıdır.

Genel olarak Evrim teorisi, Tanrısal yaratılışa inanan pek çok kimseyi bu konuda düşünmeye sevk etmektedir. Evrim teorisi su geçirmez derecede bilimsel bir gerçek midir? Yoksa bilimin ideolojiye alet edilmesinin bir örneği midir? Evrim gerçek ise, bu teori Tanrı'nın yaratmasıyla uyumlu mudur yoksa çatışmakta mıdır? Bu konular genel olarak herkesi ilgilendirse de özellikle teist düşünürler konuyla

daha yakından ilgilenmektedirler. Dembski bu bakımdan öne çıkmış bir entelektüeldir ve görüşleri, konuyla ilgilenen halkın geneli için önemli olduğu gibi konuyu özel olarak araştıranlar için de önemlidir. Bu nedenle konumuz, evrim teorisi bağlanımda din-bilim ilişkileri açısından merkezi bir önemi haizdir.

AMAÇ

Tezimizi hazırlamadaki genel olarak amacımız, din-bilim ilişkileri çerçevesinde evrim teorisine dair tartışmalarla ilgilenen araştırmacılar ve bu konularla ilgilenen genel okuyucuya akıllı tasarımın bu güncel versiyonunu tanıtmaktır. Hususi amacımız ise, Dembski'nin akıllı tasarım argümanının detaylı olarak incelenmesi ve bu inceleme sonucunda din-bilim ilişkisindeki konumunun ne olduğunun saptanmasıdır.

Burada, bir de, neden Dembski'nin akıllı tasarımını incelediğimiz sorusu önem arz etmektedir. Zira tasarım konusu çok geniş bir konudur ve hatta güncel tasarım tartışmalarında öne çıkmış birçok figür vardır ve Dembski bunlardan bir tanesidir. Dembski'yi diğerlerinden ayıran hususiyet -ki tezimizde onu çalışmamızın nedeni budur- onun tasarım tartışmalarına getirdiği yöntemdir. Diğer pek çok akıllı tasarım savunucusu genel olarak bilim kökenlidirler ve akıllı tasarıma katkıları ancak bilimsel örneklerle sınırlıdır. Dembski'nin katkısı ise metodiktir. Bu nedenle de felsefi bir incelemeye daha müsaittir.

YÖNTEM

Tezin amacı doğrultusunda, ilk olarak giriş bölümünde, tasarım tartışmasının tarihsel arka planını kısaca ele alıp tanıtacağız. Genel bir tarihi arka planla beraber,

güncel tasarım tartışmalarının ve özellikle de Dembski'nin argümanlarının bağlantılı olduğu tartışmalara özellikle dikkat çekeceğiz.

Tezin birinci bölümünde Dembski'nin tasarım çıkarımını ayrıntılı bir şekilde ele alacağız. Bu bölümü Dembski'nin argümanlarını geliştirdiği kitapları üzerinden tasviri bir metotla işleyeceğiz. Ayrıntılı bir tasvirle sınırlı kalacağımız için, konuyu işlerken akla gelebilecek sorulara ikinci bölümde değineceğiz.

İkinci bölümde ise tasarım çıkarımına yönelik eleştiriler ve bu eleştirilere Dembski'nin verdiği yanıtları ele alacağız. Birinci bölümde akla gelen soruları ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğimiz bu bölüm, ayrıca Dembski'nin tasarım çıkarımını nasıl gerekçelendirdiğini de ortaya koyacaktır. Her bir başlıkta ele alacağımız tartışmanın sonunda kendi analizimizi verip, vardığımız sonuca değineceğiz.

Sonuç bölümünde, genel bir değerlendirme yaparak, Dembski'nin argümanının, onun hedeflerini gerçekleştirmede başarılı sayılıp sayılamayacağını veya ne derece başarılı olduğunu, hangi açılardan başarılı olup hangi açılardan olmadığını sorgulayacağız.

TARİHSEL ARKA PLAN

Tasarım, felsefe literatürüne ilk olarak Platon'un *Timaeus*'unda bir argüman olarak sunulmuştur.[1] Platon, maddi âlemdeki düzenin ilahi bir zanaatkârın işi olduğunu ve bu zihnin kozmostaki hareket ve düzeni bir bütün olarak açıkladığını

[1] John H. Hick, *Philosophy of Religion*, (New Jersey:Prentice Hall, 1990), s.23.

öne sürmüştür.[2] Bunun yanında ilk olarak Aristo bilgi nazariyesinde gaye nedenlere açık seçik bir şekilde yer verir. O, bilgi nazariyesinde dört neden ileri sürer, bu dört neden maddi, formel, fail (etkin) ve gaî (erek) neden olarak sıralanır.[3] Bu nedenlerden son üçü bir şekilde birbiri yerine kullanılmaktaydı. Zira bir olguyu şekillendiren kuvvet (formel), ona her oluşta hareket veren, bir imkandan bir gerçekliğe geçme hareketi veren kuvvet (etkin) ile olguyla bir hedefi meydana getiren kuvvet (gaî) aynıdır.[4]

Aristoteles'in nedenlerinden maddi ve formel neden içkin iken, etkin ve gaî neden aşkındır.[5] Tabiatta içkin olan formel neden ve aşkın olan gaî nedenleri bir arada düşünülürse ortada bir tasarım fikri olduğunu söyleyebiliriz, zira tasarım kanıtlamaları, bir olguyu formel açıdan inceleyip, gayesellik yönünden bir tasarım çıkarımında bulunmaktadırlar. Modern bilimin kurucusu sayılan Francis Bacon, maddi ve etkin nedeni fiziğe, formel ve gaî nedeni metafiziğe tahsis etmiştir.[6] Böylece tasarım düşüncesi daha baştan bilim alanının dışında tutulmuştur.

Aristoteles'in dört nedeni, ortaçağ Müslüman filozofları tarafından da kabul edilmiştir.[7] Ancak Müslüman filozoflar Aristoteles'ten farklı olarak teist inanca sahip oldukları için Tanrı'nın varlığı lehine felsefi deliller geliştirmişlerdir. Bu deliller arasında nizam ve gaye delili de vardır. Fârâbî, İbn Sînâ, Gazzâlî ve İbn Rüşd bu

---

[2] Brian Davies, "Design Arguments: İntroduction", *Philosophy of Religion: A Guide and Anthology,* Brian Davies (ed.), (New York: Oxford University Press, 2000), s.246.
[3] Aristoteles, *Metafizik*, çev. Ahmet Arslan, (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1996), s.236.
[4] Kamıran Birand, *İlk Çağ Felsefesi Tarihi*, (Ankara: Ajans Matbaası, 1958), s.79.
[5] Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi: Thales'ten Baudrillard'a*, (İstanbul: Say Yayınları, 2009), s.125.
[6] Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi*, s.448.
[7] Ayrıntılı bilgi için bkz. Macit Fahri, *İslam Felsefesi Tarihi*, çev. Kasım Turhan, (İstanbul: Şato Yayınları, 2004), s.174-184.

delilin üzerinde durmuşlardır. Özellikle İbn Rüşd bu delili felsefi bir formda ifade etmiş ve diğer delillere tercih etmiştir.[8]

Gaye ve nizam delili, Platon ve Müslüman filozoflardan sonra sistemli bir şekilde Thomas Aquinas tarafından ele alınmıştır. Aquinas delilini Aristotelesçi gaî nedenlere başvurarak kurmuştur. Ancak Aristoteles'ten farklı olarak Aquinas, tabii nesnelerin neden bir düzen içinde hareket ettiklerini sorar. Fiziksel nesneler bilgiden yoksundurlar ancak yine de diğerleriyle birlikte belli gayeleri gerçekleştirecek şekilde hareket ederler. Bu nedenle, bu nesneler şans eseri değil tasarım eseri vücut bulmuş olmalıdır. Bilgi sahibi olmayan hiçbir şey, bilgi ve akıl sahibi bir varlık tarafından yönlendirilmeksizin bir gayeye yönelik hareket edemez.[9] Gai nedenlere başvurmaksızın bir düzen içinde meydana gelen şeylere mantıklı bir açıklama getiremeyiz. O halde âlem, doğaya bu düzeni veren bir aklın tasarrufu ile yönetilmektedir.[10]

On yedinci yüzyılda, Newton mekaniğinin etkisiyle âlemde bir düzenin var olduğu geniş bir şekilde kabul edilmiştir. Ancak söz konusu düzen, tabiat yasalarının âlemde ortaya koyduğu mekanik bir düzen idi. Böyle bir düzen anlayışında tabiatın ilk halinde tabii yasalarını ona yerleştiren bir Tanrı fikri mümkün olsa da, bu kozmik bir tasarıma işaret etmekteydi. Âlemde belli bir özelliğe sahip tikel bir nesnedeki hüner eseri tasarım oluşumunu (düzenek: contrivance) açıklamakta yetersizdi. Dahası, mekanik âlem anlayışı, mucizeler de dâhil tanrısal müdahaleye kapalı otonom bir evren anlayışını doğuruyordu. Mantıksal sonuçlarını Spinoza'nın

[8] Mehmet Aydın, *Din Felsefesi*, (İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2010), s.65-71.
[9] John Hedley Brooke, "Natural Theology", *Science and Religion: A Historical Introduction*, Gary B. Ferngren (ed.), (Maryland: The John Hopkins University Press, 2002), s.164.
[10] Thomas Aquinas, "Is The World Ruled By Providence?", *Philosophy of Religion: A Guide and Anthology,* Brian Davies (ed.), (New York: Oxford University Press, 2000), s.251-252.

monizminde bulan bu anlayış, zamanla tanrı inancını dışlayan en azından gereksiz bir açıklama olarak bir kenara bırakan bir yöne evrildi ve günümüz bilim anlayışının hâkim karakteri olan tabiatçılığın yaygınlaşmasına önemli ölçüde katkıda bulundu. Zira âlemde tabiat yasalarına aykırı fiilde bulunacak veya onları askıya alacak bir Tanrı bu sistemde imkânsızdı ve bu durumda Tanrı hesaba katılmayabilecek bir hipotez haline geldi.[11]

Modern dönemde mekanik âlem anlayışının bu etkisine rağmen, canlı varlıklarda görülen mükemmel tasarımın tanrısal yaratma sonucu olduğu inancı felsefe ve bilim çevrelerinde kabul görmeye devam ediyordu. Bu dönemde tabii teolojinin argümanları canlıların varlığını açıklamada en çok başvurulan yoldu. Tabii teoloji en net açıklamasını William Paley'in yazılarında bulur. Paley tabiattaki belli bir özellikteki nesnelerden hareketle bir tasarım kanıtı geliştirir. Paley'in ortaya koyduğu tasarım kanıtı, gayesel nedenlere başvuran Thomasçı kanıttan farklı olarak kıyasa dayalıdır. Paley, saat gibi birçok parçasının oluşturduğu karmaşık yapısıyla belli bir işlevi gerçekleştiren makinelerin bir akıllı varlık tarafından meydana getirildiğini bildiğimiz gibi, tabiatta bu şekilde makinelere benzeyen nesnelerin de akıllı bir varlık tarafından yaratılmış olduğunu bildiğimizi söyler.[12]

Paley'in tabii teolojisi Darwin'in evrim teorisi ile birlikte büyük oranda terk edildi ve tabiattaki tasarım yine kendi içindeki tabii süreçlere atfedildi. Ancak Günümüzde, evrim teorisi, bilim adamları ve felsefeciler tarafından ciddi bir şekilde eleştiriye tabi tutulmuştur. William Dembski ve Michael Behe tabiatta indirgenemez

---

[11] William Dembski, *Intelligent Design: The Bridge Between Science and Theology*, (Downers Grove IL: Inter Varsity Press, 1999), s.130.

[12] William L. Rowe, *Philosophy of Religion: An Introduction*, (Belmont: Wadsworth/Thomson Learning, 2001), s.44-45.

bir karmaşıklığın olduğunu, bunun yegane açıklamasının tasarım olduğunu iddia ederek evrim teorisine karşı çıkmaktadır. Bunun yanında evrim teorisini kabul etmenin, akıllı tasarım açıklamasının gerekliliğini ortadan kaldırmadığını savunan Richard Swinburne gibi filozoflar da vardır. Bu ikinci argüman daha ziyade çağdaş din felsefecileri arasında yaygındır.

I. BÖLÜM

TASARIM ÇIKARIMI

William Dembski, insanların gündelik hayatta zorunluluk, şans ve tasarım olarak üç tarz açıklamayı birbirinden ayırt ettiklerini ve böyle bir ayrıma önem atfettiklerini söylemektedir. Örneğin, yüksekten düşmüş bir kişi için, gerçekten düşmüş müdür yoksa itilmiş midir ya da düşmüş ise onun düşüşü kaçınılmaz mıydı yoksa kazara mıydı gibi sorular sorarız. Bir kişinin itilerek düştüğünü söylemek, onun düşüşüne tasarım atfetmektir, keza düşüşünün kazara olduğunu söylemek ona şans atfetmek, kaçınılmaz olduğunu söylemek ise zorunluluk atfetmektir. Daha genel bir ifadeyle, belli bir olay, nesne veya yapı için şunları bilmek isteriz: O meydana gelmek zorunda mıydı? Kazara mı meydana geldi? Onun meydana gelmesinde akıllı bir fail etkili olmuş mudur? Yani, o zorunluluk, şans veya tasarımdan hangisinin sonucu olarak meydana gelmiştir?[13]

Dembski, bilim dışındaki pek çok alanda tasarımı saptanabilir kılan yöntemler kullanıldığı halde, bilimde neden kullanılmadığını sorgular. Ona göre bu konuda genel bir kaygı söz konusudur: İnsani üretimlerin sınırlı alanından çıkıp tabii nesnelerin sınırsız alanına girdiğimizde tasarım ile tasarım olmayan arasındaki ayrımı güvenilir bir şekilde çizmek için hiçbir ölçütümüz yoktur. Dembski, tasarım ile tasarım olmayan arasında doğru bir ayrım yapacak güvenilir bir yöntem olarak sunduğu, *karmaşıklık-belirginleştirme ölçütü* (complexity-specification criterion) olarak da isimlendirdiği *açıklama filtresi* (explanatory fitler) ile bu kaygıları

[13] William A. Dembski, "The Third Mode of Explanation: Detecting Evidence of Intelligent Design in the Sciences", *Science and Evidence for Design in the Universe*, William Dembski vd. (ed.), (San Francisco: Ignatius Press, 2000), s.17.

gidereceğini iddia etmektedir. Ona göre bu metot, akıllı nedenleri olan nesneleri akıl dışı nedenleri olanlardan ayıran kesin bir ölçüttür. Günlük hayatta teori öncesi bir formda kullanılan bu metodu, Dembski net ve kesin bir ölçüt halinde teoriye döker.[14]

1. AÇIKLAMA FİLTRESİ

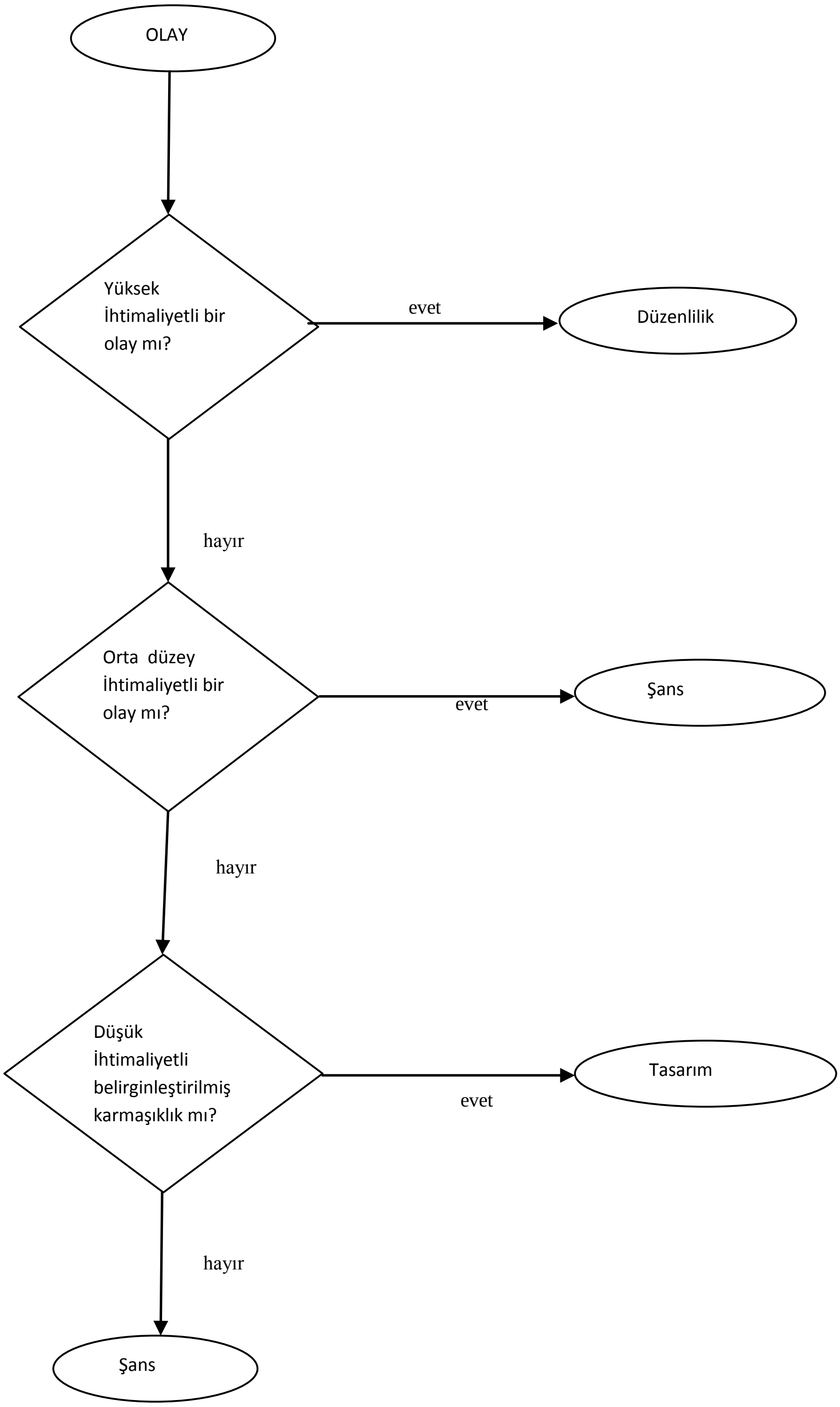
Tasarım çıkarımının en önemli yanı, tabii ve akıllı nedenler arasında bir ayırım yapmaya imkân veren bir ölçüt sunmasıdır. Tasarım çıkarımı şu soruyu sorar: Eğer bir akıl, bir olayın meydana gelmesi veya bir nesnenin oluşması ile ilgili ise ve aynı zamanda biz böyle bir aklın faaliyetinin doğrudan kanıtına sahip değilsek, bir aklın olayla ilgili olduğunu nasıl bilebiliriz?[15]

William Dembski, tasarım çıkarımını en ince ayrıntılarıyla ancak ihtimaliyet teorilerinde uzmanlaşmış olanlarca anlaşılabilecek şekilde teoriye döktüğü eseri *The Design Inference*'da açıklama filtresini bir diyagram halinde sunar.[16] (Şekil 1)

Dembski burada, bir E olayını ihtimaliyet açısından kavramsallaştırır. E olayı, ilk olarak birinci karar çizgesine doğru hareket eder. Bu çizge, E olayının yüksek ihtimaliyetli olup olmadığını sorar. E'nin yüksek ihtimaliyetli olduğunu söylemek, ilgili ön koşullar dikkate alındığında E'nin daima meydana geleceğini söylemektir. Yüksek ihtimaliyetli olaylar tabiattaki belirlenimci olan ve olmayan tüm düzenlilikleri tek bir ihtimaliyetçi çerçeveye yerleştirerek karakterize eder. [17]

---

[14] Dembski, "The Third Mode of Explanation", s.22-23.
[15] William A. Dembski, *The Design Revolution: Answering the Toughest Questions About Intelligent Design*, (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2004), s.75.
[16]Dembski, *The Design Inference*, s.37.
[17] Dembski, *a.g.e.*, s.38.

Şekil. 1: Açıklama Filtresi

Açıklama filtresinin bu aşamasında eğer E olayının yüksek ihtimaliyetli bir olay olduğu saptanırsa, burada durulur ve E düzenliliğe atfedilir. Düzenlilikler daima ilk savunma hattıdır ve eğer bir olay düzenlilikle açıklanırsa şans ve tasarım otomatik olarak olanaksızlaşır. Aynı şekilde şans daima ikinci savunma hattıdır ve bir olay düzenlilikle açıklanamazsa fakat şans ile açıklanabilirse, tasarım otomatik olarak olanaksızlaşır. Bu nedenle açıklamada bir öncelik sırası vardır. Bu sıralama sırasıyla düzenlilik, şans ve tasarım olarak gelir.[18]

Açıklayıcı öncelik bilimsel açıklamada Okham'ın usturasının bir uygulamasıdır. Bu nedenle, bu üç tarz açıklamadan herhangi biri bir olayı yeterli derecede açıklamakta başarısız olursa, karmaşıklığın bir sonraki düzeyinin açıklama tarzına geçilir. Burada, düzenliliğe (regularity) başvuran açıklamalar, şeylerin daima şu şekilde olacaklarını iddia ederek hiçbir olumsallık (contingency) kabul etmedikleri için en basit açıklamadır. Şansa başvuran açıklamalar, olumsallık kabul ettikleri fakat ihtimaliyet (probability) tarafından nitelendirilebildikleri için bir karmaşıklık düzeyi ilave ederler. Bu açıklamaların en karmaşığı, olumsallık kabul ettikleri fakat ihtimaliyet tarafından nitelendirilemedikleri için tasarıma başvuran açıklamalardır. [19]

Bir E olayı yüksek ihtimalli değilse ve ikinci çizgeye geçerse bu kez ona orta dereceli ihtimaliyet atfederiz. Dembski'ye göre, orta dereceli ihtimaliyete sahip olaylar, gündelik hayatın olağan koşullarında şans eseri meydana gelmesini makul bulduğumuz olaylardır. Örneğin, atılan iki zarın da yek gelmesi 36'da 1 ihtimaldir ve orta düzeyde bir ihtimaldir. Orta dereceli ihtimaliyete sahip olaylar, onların şanstan başka herhangi bir nedenle meydana gelmediklerine inanmamıza imkân verirler. Bu

[18] Dembski, *a.g.e.*, s.38.
[19] Dembski, *a.g.e.*, s.38-39.

nedenle bir E olayı ikinci çizgeye ulaşırsa ve orta dereceli bir ihtimaliyeti olduğu saptanırsa, bu noktada durulur ve şansa atfedilir.[20]

Bir E olayı, ne yüksek ihtimaliyetli ne de orta derecede ihtimaliyetli ise üçüncü ve son karar çizgesine geçilir. Bu durumda E düşük ihtimaliyetli bir olay olmaktadır. Düşük ihtimaliyetli olaylar şans eseri meydana gelebilirler. Mesela 1000 kere art arda yazı tura atmanın sonucu meydana gelen dizi düşük ihtimaliyetli bir olaydır.[21] Çünkü bu olayın ihtimaliyeti, 2^{1000}'dir; bu da yaklaşık olarak 10^{300}'de 1 ihtimale tekabül eder. Bizim sezgilerimiz düşük ihtimaliyetli olayların şans eseri meydana gelemeyecek kadar ihtimal dışı olduğunu söylese de bu örnekteki olayı şansa atfetmekteyiz. O halde bu paradoksu aşmak için ihtimaliyet dışı bir mefhumu ortaya koymalıyız. Dembski bu mefhuma belirginleştirme (specification)[22] demektedir. Eğer bu olay belirginleştirilmiş ise, yani olaydan bağımsız bir modelini ayırt edebilirsek, o zaman biz şansı devre dışı bırakmak için gerekçelendirilmiş oluruz.[23] Dembski'nin açıklamalarından anlaşılmaktadır ki; zorunluluk, şans ve tasarım şeklindeki üç tarz açıklama, kendileri dışında başka herhangi bir açıklamaya yer vermemektedirler (exhaustive) ve birbirini dışlamaktadırlar (exclusive).

Dembski'nin üç açıklama tarzı olarak düzenlilik/yasa, şans ve tasarımı kabul etmesi doğru mudur? Bu açıklama tarzlarının birbirini dışlayıcı olması pek akla yakın görünmüyor. Dahası, tasarımı bilimsel bir açıklama olarak almak günümüz

---

[20] Dembski, *a.g.e.*, s.40.
[21] Dembski, *a.g.e.*, s.40.
[22] Dembski'nin kast ettiği anlamda specification kavramını Türkçe'de tam olarak karşılayan uygun bir sözcük bulunmamaktadır. Bölüm boyunca üzerinde duracağımız bu merkezi kavramı Dembski, kısaca "düşük ihtimaliyetle birlikte şansın eliminasyonunu temin eden model" olarak tanımlar. (*The Design Inference*, s.136) Bu tanım kavramın uygun bir çevirisi için yeterli değilse de konunun ayrıntılı incelenmesi sonucunda en uygun çevirinin, "bir olayın/olgunun/yapının bağımsız ancak hususi ve işlevsel bir modele uygunluğu" anlamında belirginleştirme kavramını kullanmanın uygun olacağını düşünüyoruz.
[23] William A. Dembski, "Redesigning Science", *Mere Creation, Science, Faith and Intelligent Design*, William Dembski vd. (ed.), (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1998), s.102-103.

bilim metodolojisine ne kadar uygundur? Bu soruları ikinci bölümde Akıllı Tasarımın Güvenilirliği başlığında ele alacağız.

Dembski yukarıda diyagram halinde verilen açıklama filtresinin orijinal versiyonunun yanında, *No Free Lunch* isimli kitabında açıklama filtresinin bir diğer versiyonunu geliştirir.[24] (Şekil 2) Dembski, bu ikincisinde işlemi karmaşıklık-belirginleştirme ölçütü açısından kavramsallaştırır.[25] Söz konusu kavramsallaştırma farklılığı ve Dembski'nin yorumunun en özgün tarafını ifade eden belirginleştirilmiş karmaşıklığa (specified complexity) dair daha ayrıntılı açıklamalar barındırdığı için bu ikinci tür açıklama filtresini, yani karmaşıklık-belirginleştirme ölçütünü ayrı bir başlık altında ele alacağız.

2. KARMAŞIKLIK-BELİRGİNLEŞTİRME ÖLÇÜTÜ

Dembski, karmaşıklık belirginleştirme ölçütü olarak isimlendirdiği bir diğer açıklama filtresinde tasarım çıkarım sürecini belirtili karmaşıklık kavramı üzerinden anlatır. (Şekil 2) Dembski, akıllı tasarım çıkarımına örnek olması açısından Carl Sagan'ın *Contact* isimli bilim kurgu romanında geçen bir olayı anlatır. Uzayda akıl sahibi varlık olup olmadığını araştıran bir grup araştırmacı, uzaydan gelen milyonlarca radyo sinyalini incelemektedirler. Uzayda radyo sinyali üreten çok sayıda tabii nesne vardır ve milyonlarca sinyal arasında akıllı bir varlık tarafından gönderilmiş olan sinyali bulmak hayli zordur. Bu nedenle araştırmacılar, sinyalleri

---

[24] William A. Dembski, *No Free Lunch: Why Specified Complexity Cannot Be Purchased without Intelligence*, (Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2002), s.13.

[25] Belcher, F. T. (2009). *The scientific viability of W. A. dembskis design inference: Response to B. forrest and R. pennock of the kitzmiller trial.* The Southern Baptist Theological Seminary). *ProQuest Dissertations and Theses*, http://search.proquest.com/docview/205459984?accountid=8319, s.62.

izledikleri bilgisayarda model-eşleşmeli bir program kullanırlar. Sinyaller var olan modellere eşleşmeyince tabii nesnelerin ürettiği sinyaller olduklarına karar veriliyor, ancak modellerle eşleşen bir sinyal alınınca bunu dünya dışı zekânın varlığına delil olarak kullanıyorlar. Uzmanlar, 1'lerin vurmaya 0'ların durmaya tekabül ettiği 1126 vurma ve durmayı içeren bir dizi sinyal alıyorlar:

11011101111101111111011111111111011111111111110111111111111111110111

11111111111111110111111111111111111111110111111111111111111111111111

11011111111111111111111111111111110111111111111111111111111111111101

11111111111111111111111111111111111110………………...011111111111111111

11111111111111111111111111111111111111111111111111111111111111111111

11111111111101111111111111111111111111111111111111111111111111111111

1111111111111111111111111111111111111111111111[26]

Bu dizideki her bir vurma (1'ler) asal sayıları temsil etmektedir, her bir durma (0'lar) sayıları birbirinden ayırmaktadır. Araştırmacılar bu dizinin 2 ve 101 dâhil aradaki asal sayıları temsil ettiğini saptıyorlar ve dünya dışı akıl sahibi bir varlığa delil olarak kabul ediyorlar. Araştırmacıların bu diziyi akıllı bir faile atfetmelerinin nedeni dizinin, kendisinden bağımsız bir modele sahip olmasıdır ve bu model asal sayılar dizisidir. Burada anlatılmak istenen, tabiatta akıllı varlıklar tarafından üretilmiş olduklarına inanmada haklı olduğumuz nesne, olay ya da yapılar vardır ve bunların ayırt edici hususiyetlerinin ne olduğunu tespit ettiğimizde ve bu hususiyetleri saptama metodunu geliştirdiğimizde akıllı tasarım çıkarımını bilimsel olarak kabul edebiliriz. Bu açıdan Dembski, bir nesneyi akıllı bir kaynağa atfetmek üzere diğerlerinden ayıracağımız zaman, saptamamız gereken özellikleri ele alır.

---

[26] Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Dembski, *No Free Lunch,* s.6-8.

2.1. Olumsallık, Karmaşıklık ve Belirginleştirme

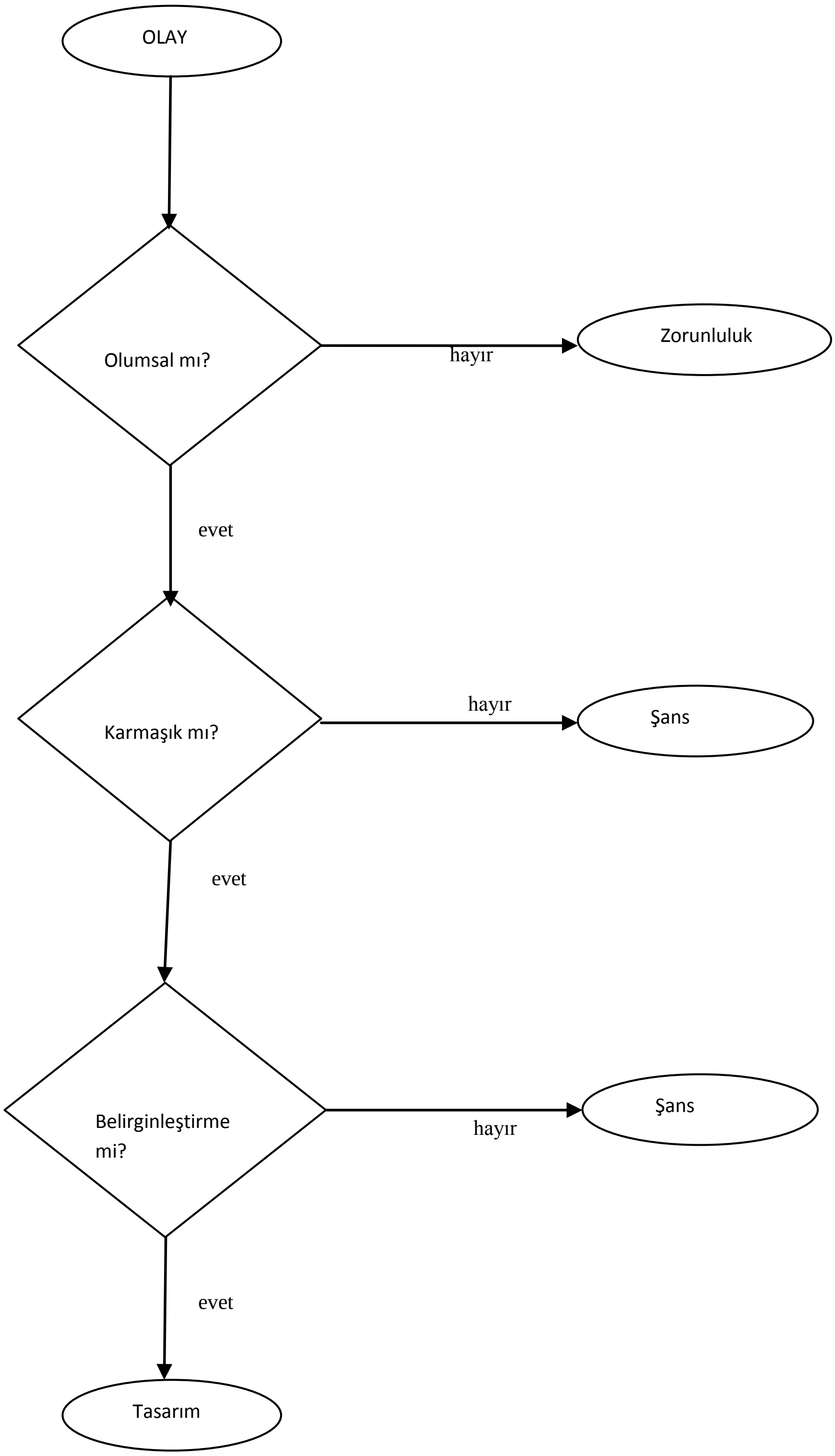
Dembski, tasarım sonucuna ulaşmak için üç şeyi saptamak zorunda olduğumuzu söyler: olumsallık (contingency), karmaşıklık (complexity) ve belirginleştirme (specification). Dembski'ye göre olumsal bir nesne, birden çok olasılıktan biri olmak anlamında, nesnenin meydana gelmesinde hiçbir tercihin bulunmadığı otomatik ve akıl dışı süreçlerin sonucu meydana gelmiş değildir. Kısaca olumsal bir nesne vardır ancak var olması zorunlu değildir. Karmaşık bir nesne kolaylıkla şansla açıklanacak kadar basit değildir, belirginleştirilmiş bir nesne ise aklın model niteliklerini sergiler.[27]

Pratikte bir nesnenin, olayın veya yapının olumsal olduğunu saptamak için, onun meydana gelmesi ile ilgili düzenlemelerle uyumlu olduğu ancak bu düzenlemelerin onun alternatiflerine de izin verdiğinin saptanması gerekir. Bu düzenlilikler tabiat yasaları veya algoritmalar olarak düşünülebilir. Meydana gelmesiyle ilgili düzenlilikler ile uyumlu olan ancak onlar tarafından gerektirilmeyen bir nesne, olay veya yapı temel fiziksel zorunluluklara indirgenemez. [28] Örneğin, tuz kristali, kimyasal zorunluluk süreçlerinin sonucudur. Buna karşın yemek takımının düzeni böyle değildir. Tuz kristali zorunluluğun sonucu iken, yemek takımının durumu olumsaldır.[29] Benzer şekilde, DNA bazlarının dizilimi, bağlar arasındaki bağlanma eğilimine indirgenemez, yukarıda verilen örnekte 0 ve 1'in asal sayı dizisi oluşturmaları, radyo sinyallerin iletimini yöneten fiziksel kanunlara indirgenemez. [30]

---

[27] Dembski, *No Free Lunch*, s.8.
[28] Dembski, "Signs of Intelligence: A Primer on the Discernment of Intelligent Design", *Signs of Intelligence: Understanding Intelligent Design*, William A. Dembski ve James M. Kushiner (ed.), (Grand Rapids, MI: Brazos Press, 2005), s.178.
[29] Dembski, "The Third Mode of Explanation", s.26.
[30] Dembski, *No Free Lunch*, s.8.

Şekil. 2: Karmaşıklık-Belirtme Ölçütü

Şekil. 2: Karmaşıklık-Belirtme Ölçütü

Bir nesne hakkında tasarım çıkarımında bulunmak için saptanması gerekli olan bir diğer önemli özellik de karmaşıklıktır. Dembski karmaşıklığı açıklamak için yine aynı örneği verir: Farz edelim ki dünya dışı akıl sahibi varlığa dair araştırma yapan uzmanlar şu sinyal dizisini elde etmiş olsunlar: 110111011111. İlk üç asal sayıyı temsil eden 10 vurma ve 2 durmadan oluşan bu sinyal dizisini alan araştırmacılar, bunu dünya dışı akıllı bir varlığa delil olarak almayacaklardı. Çünkü böyle bir dizi dünya dışı akıllı bir varlığı saptamak için oldukça kısadır ve yetersizdir, yani karmaşık değildir. Gelişigüzel vuran bir radyo sinyali şans eseri bu sonucu verebilir. Fakat 2'den 101'e kadar olan asal sayıları veren 1126 vurma ve durmadan oluşan bir sinyal dizisi, ancak bir akıl sahibi varlığın kendisini üretebileceği derecede uzun ve karmaşıktır. [31]

Dembski'nin burada tanımladığı karmaşıklık ihtimaliyetin bir formudur. O, karmaşıklık ile ihtimaliyet arasındaki ilişkiyi açıklamak için bir kilit kombinasyonu örneği verir. Muhtemel kilit kombinasyonları ne kadar çok ise, mekanizma o kadar çok karmaşıktır ve böylece mekanizmanın şans eseri açılma ihtimali o derece düşüktür. Kadranı 0'dan 39'a kadar numaralandırılmış ve üç yönde dönen bir kilit 64.000 (40x40x40) mümkün kombinasyona sahip olacak ve de şans eseri açılma ihtimali 1/64.000 olacaktır. Kadranı 0'dan 99'a kadar numaralandırılmış ve beş yönde dönen daha karmaşık bir kilit ise 10.000.000.000 (100x100x100x100x100) mümkün kombinasyona sahip olacak ve şans eseri açılma ihtimali de 1/10.000.000.000 olacaktır. Bu nedenle karmaşıklık ve ihtimaliyet ters orantılıdır: karmaşıklık ne kadar büyük ise ihtimaliyet o kadar küçüktür. Yani bir nesnenin karmaşıklığı ne kadar çok ise şans eseri meydana gelme ihtimali o kadar düşüktür.

---

[31] William A. Dembski, *Intelligent Design: The Bridge Between Science and Theology,* (Downers Grove, IL: Inter Varsity Press, 1999), s.130.

Bu nedenle bir şeyin tasarım ürünü olduğunu gerekçelendirmek yani yeteri kadar karmaşık olup olmadığını belirlemek için onun yeteri kadar küçük olasılığa sahip olup olmadığını belirlemek gerekir.[32]

Buna rağmen karmaşıklık, şansı devre dışı bırakmak ve tasarım çıkarımında bulunmak için yeterli değildir. Çünkü son derece karmaşık olduğu halde tasarım atfedilmeyen durumlar vardır. Dembski buna örnek olarak daha önce de verdiğimiz yazı tura örneğini verir. Bir madeni parayı 1000 kez art arda yazı tura atarsak ve çıkan sonuçları yazarsak oluşacak dizinin şans eseri meydana gelme ihtimali son derece düşüktür, ancak yine de o şans eseri meydana gelmiştir. Bunun nedeni karmaşık olmasına rağmen bu dizinin tasarım çıkarımını gerekçelendirmek için uygun bir model sergilememesidir. Buna karşın 2'den 101'e kadar olan asal sayıları temsil eden dizinin uygun bir modeli vardır. Bu dizi, sadece karmaşık değil aynı zamanda uygun bir model de sergilemektedir. [33]

Tasarım çıkarımı için gerekli olan uygun model nedir? Her olay sayısınca model olabilir ancak tasarım çıkarımı için kullanılan modellerin ayırt edici bir özelliği vardır ve bu nedenle bazı modeller uygun bir şekilde tasarım çıkarımında kullanılırken bazıları kullanılamamaktadır. Dembski bu ayrımı bir okçu örneği ile otaya koymaktadır. Büyükçe bir duvarın elli metre önünde durup atış yapan bir okçuyu ele alalım. Duvar vurulamaması söz konusu olmayacak derecede büyük bir duvardır. Okçu, her atışından sonra okun isabet ettiği yeri merkeze alan hedef yörüngeleri çizmektedir. Bu durumda okçunun bir başarısından söz etmemiz mümkün değildir. Zira burada eşleşmiş gibi görünen bir model var ise de model

[32] Dembski, *No Free Lunch*, s.9.
[33] Dembski, *a.g.e.*, s.9.

olaya eşleştirilmiştir, yani söz konusu model atış yapıldıktan sonra olaya uydurulmuştur. Buna karşın, duvara bir hedef çizdikten sonra yaptığı her atışta hedefi tam isabetle vuran bir okçuyu ele alalım. Bu okçunun son derece usta bir okçu olduğu sonucuna varırız ve bu başarıyı şansa değil de okçunun yeteneğine ve ustalığına ki bunlar akıllı failin tabiatına özgü birer akıllı tasarım örnekleridir.[34]

Dembski okçu örneğinden tasarım çıkarımı için üç aslî öğe çıkarır:

1. Mümkün olayların bir referans sınıfı (duvar);
2. Mümkün olayların referans sınıfını sınırlayan model (duvardaki hedef);
3. Meydana gelmiş olan olay (duvarı herhangi bir yerinden vuran ok).[35]

Bir tasarım çıkarımında, referans sınıfı, model ve olay üçlüsü, olay ile referans sınıfı arasında aracılık eden ve olayın şansa mı yoksa tasarıma mı atfedileceğine karar vermeye yardım eden bir model ile birbirine bağlıdır. (Şekil 3) Bir olayın tasarım ima etmek için yeterli derecede ihtimal dışı ve karmaşık olup olmadığını belirlemede söz konusu olan ihtimaliyet olayın kendisinin ihtimaliyeti değildir. Okçu örneğinde ihtimaliyet, duvarın boyutuna oranla okun isabet ettiği noktanın boyutu değildir; normalde bu olay çok düşük ihtimaliyetlidir. Ancak bu olay, belirginleştirilmiş bir hedef olmadığı için ihtimaliyet ne derece düşük olursa olsun tasarım çıkarımında kullanılamaz. Dikkate alınan gerçek ihtimaliyet, hedefin vurulmasının ihtimaliyetidir. Okçu örneğinde doğru ihtimaliyet, duvarın boyutuna oranla hedefin boyutuna denk gelir ve sıfır ile bir arasında herhangi bir değer alır. Hedef ne kadar büyükse, onun şans eseri vurulması o kadar kolaydır; ne kadar küçükse onun şans eseri vurulma ihtimali de o derece zordur. O halde önemli

---

[34] Dembski, *a.g.e.*, s.9-10.
[35] Dembski, *a.g.e.*, s.10.

konumda olan ihtimaliyet mümkün olayların referans sınıfına oranla hedefin ihtimaliyetidir. [36]

Bir okçunun ilk olarak bir hedef belirlediği ve sonradan ona atış yaptığı model türü istatistikte yaygındır ve bir deneyden önce bir ret alanı oluşturma olarak bilinir. İstatistikte, bir deneyin sonucu ret alanına düşerse, sonucu açıklayan şans hipotezi reddedilir. İstatistikçinin, deneycileri deneyden önce bir ret alanı oluşturmaya yöneltmesi, şansın sonucu da olabilecek sahte modellere karşı deneyi korumak içindir.[37]

Dembski bu noktada, modelin zaman bakımından olaydan önce gelmesi gerekmediğini söyler, asıl gerekli olanın modelin olaydan bağımsızlığı olduğunu vurgular. Bunun için şu şifreli ibareyi inceler:

nfuijolt ju jt mjlf b xfbtfm

İlk bakışta harflerin ve boşlukların rastgele bir dizisi ile karşı karşıya olduğumuzu ve şans hipotezini reddedip tasarım çıkarımına varmamızı sağlayacak hiçbir modeli olmadığını düşünebiliriz. Ancak birisi bu dizinin bir Sezar şifresi olduğunu ve her bir harfi alfabedeki bir önceki harfe dönüştürmemiz gerektiğini söylerse şöyle bir dizi elde etmiş oluruz:

methinks it is like a weasel

Burada model her ne kadar olaydan sonra verilmiş olsa bile, şansı reddedip tasarım çıkarımına varmak için doğru bir modeldir. Modelini daima deneyi gerçekleştirmeden önce belirleyen istatistiğin zıddına, şifre çözücüler modelini daima

---

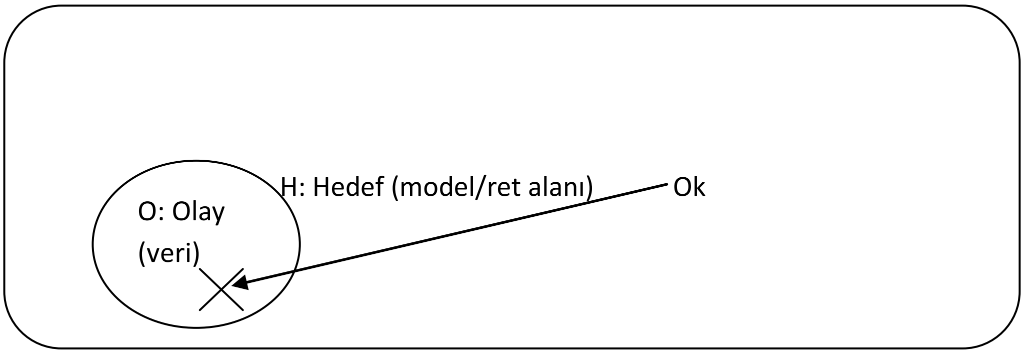
[36] Dembski, *a.g.e.*, s.10.
[37] Dembski, *a.g.e.*, 10-11.

olaydan sonra keşfetmek zorundadırlar. Ancak her iki durumda da modeller tasarım çıkarımına varmak için uygun modellerdir.[38]

Her ne kadar okçu örneğinde model (hedef) kendisine uyan olaydan önce (yani okun atılmasından önce) saptanmışsa ve “methinks it is like a weasel” dizisinde model olaydan sonra fark edilse de her iki model de bir aklın önceden tasarımına işaret etmektedir. Bu iki örnekteki modeller uygun model iken, okun atıldıktan sonra hedefin çizilmesi örneğindeki gibi modellerin uygun modeller olmamasının nedeni, Dembski’nin “bağımsızlık” kavramıyla kastettiği şeydir. Dembski, belirginleştirme tanımında bunu ortaya koyar. Ona göre belirginleştirme, bir olay ve bu olaydan bağımsız bir şekilde verilmiş model arasındaki eşleşmedir. Hem hayli karmaşık hem de belirginleştirilmiş olaylar tasarıma işaret ederler. [39] Okçunun atış yapmadan evvel hedefi çizdiği ilk durumda, olaydan açıkça bağımsız bir model vardır. Model, olay ortaya çıkmadan önce vardı ve biliniyordu. Ok hedefi vurduğunda olay (okun atılışı) bağımsız bir şekilde verilmiş model ile (hedef) eşleşmiştir. Okçunun atışını merkeze alarak hedefi çizdiği diğer durumda ise olay bağımsız bir şekilde var olan bir model ile eşleşmiş değildir. “Methinks it is like a weasel” dizisinin olduğu örnekte ise model (harflerin anlamlı bir dizimi) olaydan sonra fark ediliyor ancak hâlâ tasarıma işaret ediyor. Çünkü burada uygun olan model, İngilizce gramer ve dağarcığının bağımsız bir şekilde var olan uylaşımlarına uymaktadır. Bu nedenle şifreli metinde gizli olan model, bizim onu okuyup tahlil etmemizden bağımsızdır. [40]

[38] Dembski, *a.g.e.*, 11-12.
[39] Dembski, “The Third Mode of Explanation”, s.29.
[40] Dembski, a.g.m., s.30.

Ω: Olasılıkların Referans Sınıfı

Şekil 3: Referans sınıfı – Hedef – Olay Üçlüsü

Böylece Dembski modelleri ikiye ayırmaktadır; karmaşıklığın var olmasının yanında tasarım çıkarımını gerekçelendirenler ve tasarımın var olmasına rağmen tasarım çıkarımını gerekçelendirmeyenler. Dembski birinci türden modellere belirginleştirme (specification) ikinci tür modellere de uydurma (fabrication) demektedir. Belirginleştirmeler, şansı devre dışı bırakmak ve tasarım çıkarımını gerekçelendirmek için meşru bir şekilde kullanılabilecek modellerdir. Buna karşın uydurmalar ise şansı devre dışı bırakmak ve tasarım çıkarımını gerekçelendirmek için meşru bir şekilde kullanılamayacak modellerdir.[41]

2.2. Belirginleştirilmiş Karmaşıklık

2.2.1. Ayrılabilirlik

Olumsallık, karmaşıklık ve belirginleştirmenin tasarım çıkarımındaki ve karmaşıklık-belirginleştirme ölçütündeki işlevlerini ve birbiriyle olan ilişkilerini ele aldıktan sonra belirginleştirmenin akıllı tasarım çıkarımında merkezi bir rolü olduğundan onu ayrı bir başlık altında ve daha ayrıntılı bir şekilde incelemek gerekir. Belirginleştirmeyi, bir olay ve bağımsız bir şekilde verilmiş bir model arasındaki

---

[41] Dembski, *No Free Lunch*, s.12.

eşleşme olarak tanımlamıştık.[42] Bir modelin belirginleştirilmiş olması için önemli olan şey ne zaman tanımlandığı değil, tanımladığı olaydan bağımsız bir şekilde tanımlanıp tanımlanmadığıdır. Önceden duvara isabet etmiş bir okun etrafında hedef çizmek, okun yörüngesinden bağımsız değildir. Böyle bir hedef veya model okun yörüngesini tasarıma atfetmek için kullanılamaz. Modellerin belirgin sayılabilmeleri için olaylardan uygun bir şekilde bağımsız olmaları gerekir. Dembski bu bağımsızlık ilişkisine ayrılabilirlik (detachability) demektedir. Bir model bu ilişkiyi yerine getirdiğinde ancak ayırabilir olmaktadır.[43]

Ayrılabilirlik şu soruyu sorarak anlaşılabilir: Tasarımı söz konusu olan bir olay ve onu tasvir eden bir model verildiğinde, biz hangi olayın meydana geldiğine dair hiçbir bilgiye sahip olmasak da bu modeli açıkça tanımlayıp inşa edebilir miydik? Bir olay meydana gelmiş, olayı tasvir eden model verilmiş ve olay bir dizi mümkün olaydan biridir. Eğer bizim tüm bildiğimiz şeyler gerçekte hangi olayın meydana geleceğine dair hiçbir hususi bilgiye sahip olmaksızın mümkün olaylar alanı ile sınırlı ise (mesela yarın havanın yağmurlu veya güneşli olacağını bilmemize rağmen hangisinin olacağını bilmiyor oluşumuz gibi), biz yine de olayı tasvir eden modeli tanımlayabilir miydik? Eğer tanımlayabilirsek, model olaydan ayrılabilirdir.[44]

Dembski mevzuu açıklığa kavuşturmak için herhangi bir modeli belirginleştirilmiş bir modele dönüştürmeyi gösteren bir örnek verir. Bir parayı 100 kez yazı tura atmayla elde edilen sonuçların dizisini içeren şu E olayını ele alalım:[45]

---

[42] Tasarım çıkarımı ve özellikle de belirtili karmaşıklık hakkında Dembski'nin matematiksel formülasyonları ve ihtimaliyetçi açıklamaları için bkz. Dembski, *The Design Inference*.
[43] Dembski, *The Intelligent Design*, s.133.
[44] Dembski, *No Free Lunch*, s.15.
[45] Dembski, *No Free Lunch*, s.15.

TYTTTYYTYYTTTTTYTYTTYYYTT
YTYYYTYYYTTTTTTTYTTYTTTYY
TYTTTYTYTYYTTYYYYTTTYTTYY
TYTYTYYYYTTYYTYYYYTYYYYTT

E bir şans ürünü müdür yoksa değil midir? Bu dizi hilesi olmayan bir paranın yüz kez rastgele yazı tura atılmasının sonucu mudur yoksa şansı taklit etmiş gibi görünen bir akıl tarafından mı tasarlanmıştır? İstatistikçiler, gerçekten rastgele olan bir diziyi rastgele olmuş izlenimi verilen diziden ayırmak için peş peşe yazı veya tura olup olmadığına bakarlar. Yüz atışlık bir dizide altılı veya yedili tekrarların olması gayet muhtemeldir. Buna karşın insanların zihinlerinde rastgele bir dizi oluşturmaya çalışmaları sık sık değişiklik yapmaya psikolojik olarak meyyaldir. E dizisinde bu türden tekrarlar çok sayıda vardır. İkinci olarak rastgele bir dizide değişim yüzde 50 iken insanların bilinçli atışlarında bu yüzde 70 civarındadır. Yukarıdaki dizide yazı ve tura arasında elli değişim olmuştur. Dahası 49 yazı 51 tura vardır ve bununla yazı tura atılan paranın bir tarafa yönelik hileli olmadığı da anlaşılır. Yine de tüm bunlara rağmen bu dizinin salt şans ile üretildiğine inanmak için haklı gerekçelerimiz yoktur. Tüm bunları bilen usta bir istatistikçi tarafından böyle bir dizi uydurulmuş olabilir ve bu da onun şans eseri meydana getirilmediğini gösterir. Şu durumda yapılması gereken şey daha ileri bir araştırma ile bu dizide belirginleştirilmiş bir karmaşıklığın olup olmadığını tespit etmeye çalışmaktır.[46]

Bilgisayar programlamada uzmanlaşmış birisi bu dizideki yazıları 1 ile turaları 0 ile değiştirip tekrar gözden geçirince belirtili karmaşıklığı gözlemleyebilmektedir:

0100011011000001010011100
1011101110000000100100011

[46] Dembski, *a.g.e.*, s.15.

01000101011001111000100110
010101111001101111011110 0

Bu diziyi D dizisi olarak isimlendirelim. İlk bakışta D dizisinde bir belirtme görememekteyiz. Bu dizide bir belirginleştirme olup olmadığını anlayabilmemiz için bu D modelini E olayına başvurmaksızın inşa edip edemeyeceğimize bakmalıyız. Eğer D modeli E olayına başvurmaksızın inşa edilebilirse burada bir ayrılabilirlik söz konusudur ve belirginleştirilmiş karmaşıklık vardır. Bunu saptayabilmek için D dizisini şu şekilde yeniden yazalım:

0
1
00
01
10
11
000
001
010
011
100
101
110
111
0000
0001
0010
0100
0101
0110
0111
1000
1001
1010
1011
1100
1101
1110
1111
00[47]

[47] Dembski, *a.g.e.*, s.17.

D modeli bu haliyle bir ikili aritmetik dizisidir ve bu konuda uzman olmayan bir kişi bile dizinin bu haliyle tek haneli sayılardan başlayan ve yüz hane boyunca devam eden bir dizi olduğunu görecektir. Bu nedenle D modelinin gerçek bir rastgele olayı (hilesiz bir parayı yazı tura atarak elde edilen olay) tasvir etmediği, rastgele yapılmış gibi görünen ancak belirtili karmaşıklık içeren bir model olduğu açıktır.[48]

Her ne kadar şansın E'yi uygun bir şekilde açıklayamadığı sezgisel olarak açık olsa da bunun neden böyle olduğuna daha yakından bakılmalıdır. 100 kez yazı tura atmayla elde edildiği iddia edilen farazi bir E olayı ile başlandı. Yazı ve tura'nın ihtimaliyeti 1/2 olduğundan dolayı E'nin ihtimaliyeti 2^{100}'de 1 olur. Buna ek olarak E ile eşleşen bir D modeli inşa edildi. D başlangıçta E'nin basit bir kopyası olduğundan E'nin açıklaması olarak şansı bertaraf etmeye yetmedi. Bu nedenle şansı bertaraf edebilmek için D'nin E'den bağımsız bir model sergilediği de saptanmalıydı. Bu saptama için D'de ikili sayılarla basit bir aritmetik işlem yapmak yeterli oldu. Böylece şansı ortadan kaldırmak için ikili aritmetikteki bilgimizi kullanmamız gerekti. Bu arka-plan bilgisi, D modelini E olayından ayıran ve böylece D'yi belirgin yapan hususiyettir.[49]

Ayrılabilirliğin geçerli olması için, arka-plan bilgisi bir olayın uyumlu olduğu modeli tanımlamamıza imkân vermeli ancak bunu bilfiil olaya başvurmaksızın gerçekleştirmelidir. Bu nokta önemlidir, çünkü arka-plan bilgisi koşulludur ve bundan dolayı bilişsel olarak olaydan bağımsızdır. Arka plan bilgisinden hareketle tanımlanan herhangi bir model olaya başvurmaksızın elde edilmektedir. Bu yolla arka plan bilgisinden hareketle tanımlanmış herhangi bir

---

[48] Dembski, *a.g.e.*, s.18.
[49] Dembski, *a.g.e.*, s.18.

model uydurulmuş olma eleştirisinden muaftır. O halde bu tür modeller ayrılabilir modellerdir ve belirginleştirilmişlerdir.[50]

2.2.2. Şartlı Bağımsızlık Koşulu ve Oluşturulabilirlik Koşulu

Dembski arka-plan bilgisine daha teknik olarak *yan bilgi* demektedir. Yan bilginin bir modeli olaydan ayırabilmesi için şu iki koşulu yerine getirmesi gerekir: Şartlı bağımsızlık koşulu (conditional independence condition) ve oluşturulabilirlik koşulu (tractability condition). Şartlı bağımsızlık koşuluna göre yan bilgi E olayından koşullu olarak bağımsız olmalıdır. Şartlı bağımsızlık, ihtimaliyet teorisinden alınma bir kavramdır ve şu anlama gelir: Yan bilgi bir kez göz önüne alınırsa E'nin ihtimaliyeti değişmez. Şartlı bağımsızlık, bilişsel bağımsızlığı ortaya çıkarmanın standart ihtimaliyetçi yoludur. Eğer bir şey hakkındaki bilgi (yan bilgi) diğer bir şey hakkındaki bilgiyi (E'nin meydana gelmesi) etkilemiyorsa bu iki şey bilişsel olarak bağımsızdır.[51]

İkinci koşul olan oluşturulabilirlik koşulu, yan bilginin E'nin uygun olduğu D modelini inşa etmemizi sağlamasını gerektirir. Bu örnekte durum açıktır, ikili aritmetiğe dair bilgimiz ikili sayıları alt alta bir dizi halinde düzenlememizi ve böylece D modelini inşa etmemizi sağlar. [52]

2.2.3. Karmaşıklık Teorisi

Dembski yan bilgiye dayanarak bir model inşa etmemize imkân veren teorinin, bir olay ve yan bilgi arasındaki bilişsel bağımsızlığı nitelendiren karmaşıklık teorisi olduğunu ifade etmektedir. Yukarıda karmaşıklık ile ihtimaliyet

[50] Dembski, *a.g.e.*, s.18.
[51] Dembski, "Signs of Intelligence", s.186.
[52] Dembski, a.g.m., s.187.

arasındaki ters orantılı ilişkiyi ele almıştık.[53] Dembski'nin burada ele aldığı karmaşıklık teorisi yalnızca bir olasılık türü değildir, daha genel olarak, işleri yerine getirmek için var olan kaynaklar verili olduğunda bu işlerin zorluğunu değerlendirir. Bu hesapsal karmaşıklık teorisi, işleri zorluğuna göre sınıflandırır ve hangi işin başarılabilir veya yerine getirilebilir olduğunu yukarıdaki ifadeyle oluşturulabilir olduğunu belirler. Örneğin, günümüz teknolojisi dikkate alındığında aya adam gönderme oluşturulabilir iken en yakın galaksiye adam göndermek oluşturulabilir değildir. [54]

Oluşturulabilirlik koşulunda yerine getirilecek olan iş, bir modelin inşa edilmesidir ve bu görevi yerine getirmek için gerekli olan kaynak da yan bilgidir. Bu nedenle oluşturulabilirlik koşulunun sağlanabilmesi için, yan bilgi söz konusu modeli inşa etmek için gerekli olan kaynakları temin etmelidir.[55]

2.2.4. İhtimaliyetçi Kaynaklar

Karmaşıklık-belirginleştirme ölçütüyle ilgili bir diğer soru, ölçütün güvenilir bir şekilde tasarıma işaret etmesi için gerekli olan karmaşıklığın derecesinin ne olduğudur. Karmaşıklık ve ihtimaliyet ters bağıntılı olduğundan dolayı, yani karmaşıklık yüksek olduğu ölçüde ihtimaliyet küçüldüğünden dolayı, bu soru ihtimaliyet açısından formüle edilebilir: Bir ihtimaliyet, belirginleştirmenin varlığında tasarıma güvenilir bir şekilde işaret etmesi için ne kadar küçük olmalıdır? Bu soruyu cevaplandırırken Dembski ihtimaliyetçi kaynaklar kavramını kullanır.[56]

---

[53] Karmaşıklık ve ihtimaliyet teorilerinin ayrıntılı izahı için bkz. Dembski, *Design Inference*. s.67-135.
[54] Dembski, a.g.m., s.187.
[55] Dembski, a.g.m., s.187.
[56] Dembski, *No Free Lunch*, s.18-19.

İhtimaliyetçi kaynaklar bir olayın meydana gelmesi veya belirginleştirilmiş olması noktasındaki imkânların sayısıyla ilgilidir. Görünüşte ihtimal dışı bir olay yeterli ihtimaliyetçi kaynaklar dikkate alındığında oldukça muhtemel olabilir. Diğer taraftan böyle bir olay mevcut tüm ihtimaliyetçi kaynaklar dikkate alındığında ihtimal dışı olarak kalabilir.[57]

İki tür ihtimaliyetçi kaynak vardır: tekrarlayıcı (replicational) kaynaklar ve belirginleştirici (specificational) kaynaklar. Tekrarlayıcı kaynaklar bir olayın meydana gelme imkânlarının sayısıyla ilgili iken belirginleştirici kaynaklar ise bir olayı belirgin yapan imkânlarla ilgilidir. Buradaki ayrımı daha açık bir şekilde ifade edebilmek için Dembski bir örnek verir: Büyükçe bir duvar üzerinde eşit büyüklükte ve birbiri üzerinde örtüşmeyen *N* sayıda hedef çizilmiş olsun. Aynı zamanda okçunun elinde *M* sayıda ok olsun. Tekil olarak alırsak (Örneğin A, B, C hedeflerinden A'yı vurma ihtimali), okçunun bu hedeflerden herhangi birisini tek bir okla vurma ihtimali *p* olsun. Birlikte ele alırsak (Örneğin A, B, C hedeflerinden herhangi birini vurma ihtimali), okçunun bu *N* hedeften herhangi birisini tek bir okla vurma ihtimali *Np*'dir. Benzer şekilde, okçunun bu *N* hedeften herhangi birini M oktan en azından birisi ile vurma ihtimali *MNp'*dir. Bu durumda tekrarlayıcı kaynakların sayısı *M*'ye yani okların sayısına tekabül eder. Belirginleştirici kaynakların sayısı ise *N*'ye yani duvardaki hedeflerin sayısına tekabül eder. İhtimaliyetçi karmaşıklığın toplam sayısı ise *MN*'ye tekabül eder. *P* ihtimaliyetinin belirgin bir olayının makul bir şekilde şansa atfedilebilmesi için *MNp*'nın sayısı çok küçük olmamalıdır.[58]

---

[57] Dembski, *Design Revolution*, s.82-83.
[58] Dembski, *a.g.e.*, s.83.

Şu durumda önemli olan, söz konusu bir olayın ihtimaliyeti değildir. Asıl önemli olan, olayın ilgili tüm ihtimaliyetçi kaynaklarının göz önüne alınmasından sonraki ihtimaliyetidir. İhtimaliyetler asla tek başlarına göz önüne alınamazlar, daima mümkün yinelemelerin ve belirginleştirmelerin ilgili referans sınıfına gönderimde bulunulmalıdır. Görünüşte ihtimal dışı bir olay yeterli ihtimaliyetçi kaynakların referans sınıfına konulduğunda oldukça muhtemel olabilir. Diğer yandan böyle bir olay ilgili tüm ihtimaliyetçi kaynaklar dikkat alındığında ihtimal dışı olarak kalabilir. Eğer ihtimal dışı ve böylece karmaşık olarak kalırsa ve bunun yanında belirgin olduğu da saptanırsa karmaşıklık-belirginleştirme ölçütünün gereklilikleri yerine getirilmiş olur.[59]

2.2.5. Belirginleştirici Karmaşıklık

Belirginleştirmeler (specifications) birer model olduklarından dolayı farklı karmaşıklık dereceleri sergilerler. Bir belirginleştirmenin karmaşıklık derecesi, şansı devre dışı bırakmak için gerekli olan ihtimal dışılık düzeyini ölçerken ne kadar belirginleştirici kaynağı hesaba katmamız gerektiğini belirler. Model ne kadar karmaşık ise dikkate alınması gereken belirginleştirici kaynaklar da o kadar çoktur. Dembski, matematiksel açıdan detaylı ve teknik olan bu konunun temelde açık olduğunu söyler. Düşük belirginleştirici karmaşıklığın tasarımı saptamada önemli olmasının nedeni tasarımı söz konusu olan bir olayın basit bir şekilde vakıadan sonra tasvir edilmediğini garantilemesidir.[60]

Dembski, belirginleştirici karmaşıklığı, tasviri (descriptive) karmaşıklık olarak da isimlendirdiği bir diğer eserinde bize bir örnek sunar. YYYYYYYYYY ve

---

[59] Dembski, *No Free Lunch,* s.21.
[60] Dembski, *Design Revolution,* s.83.

YYTYTTTYTY şeklinde iki yazı tura dizisi ele alalım. Bunlardan hangisi kolaylıkla şansa atfedilebilir? Her iki dizi de aynı ihtimaliyete yani yaklaşık olarak 1/1000 ihtimaliyete sahiptir. Buna rağmen ilk dizinin modeli tasvir için ikincisinden daha basittir. İlk dizi için "art arda on yazı" tasvirini kullanabilirken ikinci dizi için "iki yazı, sonra bir tura, sonra bir yazı, sonra üç tura sonra da sırasıyla bir yazı bir tura ve bir yazı" şeklinde oldukça uzun bir tasviri ifade kullanırız. Bu nedenle belirginleştirici karmaşıklığı tasarlayabilmenin uygun bir yolu da modeli karakterize eden en küçük tasvirin uzunluğudur. [61]

Bir nesnenin belirginleştirilmiş karmaşıklık sergileyebilmesi için on tane yazının peş peşe geldiği dizideki gibi düşük belirginleştirici karmaşıklığa sahip olması fakat bunun yanında yüksek ihtimaliyetçi karmaşıklığa da sahip olması gerekir yani ihtimaliyetinin küçük olması gerekir. Düşük belirginleştirici karmaşıklık (nispeten kısa bir dizide tasvir edilmesi kolay olan model) ile yüksek ihtimaliyetçi karmaşıklık (şans eseri meydana gelmesi hayli ihtimal dışı olan şey) belirginleştirilmiş karmaşıklığı aklın etkili bir göstergesi yapmaktadır. Ayrıca belirginleştirici karmaşıklık düşük olduğu için ona neden olan herhangi bir fiziksel olaydan bağımsız bir şekilde inşa edilebilir. Bu da neden belirginleştirilmiş karmaşıklığın bağımsız bir şekilde verilmiş modeller olduklarını açıklar.[62]

2.2.6. Evrensel İhtimaliyet Sınırı

Dembski, evrenimizde mevcut olan ihtimaliyetçi kaynaklar hakkında yaptığı hesaplamalar ile evrensel ihtimaliyet sınırını belirlemeye çalışmıştır. Evrensel

---

[61] William A. Dembski ve Jonathan Wells, *The Design of Life: Discovering Signs of Intelligence in Biological Systems*, (Dallas: Foundation for Thought and Ethics, 2008), s.169.
[62] Dembski ve Wells, *a.g.e.*, s.169.

ihtimaliyet sınırı herhangi bir şans hipotezinin kendisiyle belirtili bir olayı açıklayabileceği, bilinen evrendeki sınırlı ihtimaliyetçi kaynakların niceliğini belirler.[63]

Dembski'nin hesaplamalarına göre gözlemlenebilir evrende ihtimaliyetçi kaynaklar sınırlıdır. Bilim adamları bilinen fiziksel evrende 10^{80} civarında temel parçacık olduğunu tahmin etmektedirler. Bunun yanında maddenin özelliklerinden birisi de şudur: Fiziksel bir durumdan bir diğerine geçiş saniyede 10^{45}'den daha hızlı gerçekleşemez. Bu sıklık, zamanın fiziksel olarak anlamlı en küçük birliğini oluşturan Planck zamanına tekabül eder. Üçüncü olarak da evrenin 10 ile 20 milyar yıl arasında bir yaşı olduğunu kabul edersek, onun 10^{25} saniyeden yaklaşık olarak bir milyar kat genç olduğu sonucuna varırız. Bu durumda eğer bilinen fiziksel evrendeki bir belirgin olayın, onu belirginleşmiş hale getirecek en azından bir temel parçacığı ve bu belirginleştirmelerin Planck zamanından daha hızlı meydana getirilemeyeceğini gerektirdiğini farz edersek, bu saydığımız kozmolojik kısıtlamaların kozmik tarih boyunca belirginleşmiş olayların toplam sayısının $10^{80}X10^{45}X10^{25}=10^{150}$'yi aşamayacağını ima ettiği sonucuna varırız. Bu nedenle 10^{150}'den küçük ihtimaliyetli herhangi bir belirtili olay, gözlemlenebilir evrende düşünülebilecek tüm ihtimaliyetçi kaynakların hesaba katılmasından sonra bile ihtimal dışı olarak kalacaktır. Bu nedenle 10^{150}'de 1 ihtimaliyet evrensel ihtimaliyet sınırıdır.[64]

Belirginleştirilmiş karmaşıklığa dair tüm bu tasviri açıklamalara rağmen konuyla ilgili yanıtlanması gereken sorular söz konusudur. Gerçekten

[63] Dembski ve Wells, *a.g.e.*, s.321.
[64] Dembski, *No Free Lunch*, s.21-22.

belirginleştirilmiş karmaşıklık var mıdır? Belirginleştirilmiş karmaşıklık denen yapı, tabii bir süreçle meydana gelemez mi? Böyle bir yapının var olduğundan emin olsak bile buradan akıllı bir faile ulaşmak mümkün olabilir mi? Tüm bu sorular ikinci bölümde ayrı ayrı başlıklar altında ele alınacaktır.

3. MANTIKSAL FORMÜLSAYON

Dembski, açıklama filtresinin veya diğer bir şekilde karmaşıklık-belirginleştirme ölçütünün mantığını felsefi olarak ele alır. Çünkü açıklama filtresinin açıklayıcı seçenekleri elemede sadece tasviri değil aynı zamanda kural koyucu (normative) da olması, onun temelinde yatan mantığı anlamamızı gerektirir. Dembski'ye göre açıklama filtresinin, bilimsel araştırmanın incelik ve zorluklarına tümüyle uygun bir mantıki mukabili vardır. Açıklama Filtresi vasıtasıyla "tasarım" çizgesine doğru ilerleyen bir olayı takip eden geçerli tümevarımsal bir argüman vardır. Bu argümanın mantıki formülasyonu şu şekildedir:

1. Öncül: E gerçekleşmiştir.
2. Öncül: E belirginleştirilmiştir.
3. Öncül: E şans eseri ise, o halde E düşük ihtimaliyete sahiptir.
4. Öncül: Küçük ihtimaliyetli belirgin olaylar şans eseri gerçekleşmezler.
5. Öncül: E düzenlilik eseri gerçekleşmemiştir.
6. E ya düzenlilik ya şans ya da tasarım eseridir.

Sonuç: E tasarım eseridir.[65]

[65] Dembski, *Design Inference*, s.48.

Dembski, argümanını daha ayrıntılı ve somut bir şekilde ifade etmek için E'yi kilit kombinasyonu olan bir güvenli kasa olayı olarak tanımlar. 1. öncül basitçe E'nin gerçekleştiğini söyler ve bu açıdan teorik olarak şüpheli değildir. E belirgin olduğu yani kasanın yapısı çok sayıda mümkün kombinasyondan hangisinin onu açacağını belirgin hale getirdiği için 2. öncül de doğrudur. 3. öncül, eğer kasa şans eseri açılırsa, bu durumda kasanın açılmasının küçük ihtimaliyetli bir olay olduğunu söylemektedir. Bu da açıktır çünkü bir kilit kombinasyonunun kadranını döndüren kişi sadece doğru kombinasyonu bulmak zorundadır ve yeteri derecede karmaşık bir kilit kombinasyonunda doğru olanı bulma ihtimali hayli küçüktür. 4. öncül, düşük ihtimaliyetler yasasıdır. Bu yasa düşük ihtimaliyetlerle ilgili düzenleyici ilkedir. [66]

5. öncül kasanın bir düzenliliğin sonucu olarak açılmadığını söyler. Bu öncül de doğrudur çünkü hayli karmaşık bir kilit kombinasyonunu açabilecek herhangi bir düzenlilik bilinmemektedir. 6. Öncül ise düzenlilik, şans ve tasarımın birbirini dışlayıcı ve tüketici (exhaustive) olduğunu söylemektedir ki Dembski'nin bu konuya ilişkin açıklamasını 'Açıklama Filtresi' başlığında ele almıştık. Bu altı öncülü bir araya getirdiğimizde şu sonuca varırız: Yeterli derecede karmaşık bir kasanın kilit kombinasyonunun açılması dosdoğru bir şekilde tasarıma atfedilmelidir.[67]

Dembski, tasarım çıkarımının mantıki yapısının geçerli bir argüman tarzında kurgulandığını ancak onun uygulanmasının kesin olmaktan ziyade muhtemel ve savunulabilir olduğunu ileri sürmektedir. Çünkü geçerli bir argümanda öncüller sadece sonucu gerektirmez, aynı zamanda öncüllerin muhtemel olması halinde sonucu da muhtemel kılar. Öncüller ve sonuçlar arasındaki bu ihtimaliyetçi ilişkiye

---

[66] Düşük ihtimaliyetler yasası hakkında Dembski'nin ayrıntılı açıklaması için bkz. *Design İnference,* 6. Bölüm.
[67] Dembski, *Design Inference*, s.48.

kısmi gerektirme denmektedir ki bu mantıkta gerektirme otomatik olarak kısmi gerektirmeye dönüşmektedir. Öncüllerin doğru olduğunun kabul edildiği durumda gerektirme sonucun doğruluğunu garantilerken, öncüllerin yüksek ihtimaliyetli olduğu durumlarda ise sonucun da yüksek ihtimaliyetli olduğunu garanti eder. Bu nedenle gerektirme sadece doğruluğu değil aynı zamanda ihtimaliyeti de gerekçelendirir. Buradan da tasarım çıkarımının bir argüman olarak sağlam olduğu sonucu çıkar.[68]

[68] Dembski, *a.g.e.*, s.54.

II. BÖLÜM

TASARIM ÇIKARIMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Birinci Bölümde William Dembski'nin tasarım çıkarımını ayrıntılı bir şekilde ele aldık. Bir metot olarak tasarım çıkarımının ne olduğunu, nasıl işlediğini, neleri açıklamaya çalıştığını, hangi koşulları gerektirdiğini ve ne tür kaynaklar kullandığını ele alıp inceledik. Bu bölümde ise çıkarıma yöneltilen eleştirileri ve Dembski'nin bu eleştirilere cevaplarını ele alacağız.

1. TASARIM ÇIKARIMININ GÜVENİLİRLİĞİ

Karmaşık-Belirtme ölçütü bir olayın ya düzenlilik/yasa ya şans ya da tasarım ile açıklanabileceğini, bu açıklama tarzlarının birbirini dışlayıcı (mutually exclusive) ve kapsamlı (exhaustive) olduğunu söylemektedir. Burada akıllara ciddi bir soru takılmaktadır: düzenlilik şans ve tasarım gerçekten birbirini dışlayıcı mıdır? Bir olayın meydana gelmesinde bu etkenlerden ikisi veya üçü aynı anda etkili olmuş olamaz mı?

Mark Perakh, bu eleştiriyi Dembski'nin okçu örneği üzerinden dile getirir. Dembski'ye göre eğer bir okçu attığı okla bir hedefi vurursa bu belirginleştirilmiş bir olaydır ve tasarıma atfedilmelidir. Dembski'nin şemasında tasarım, hem şansı hem de düzenliliği/fiziksel yasayı dışlamaktadır. Oysa okçunun başarısı tek başına tasarımın bir sonucu değildir. Okçunun yeteneği, okun yaydan fırladığı andaki hızını ve yönünü ayarlamakla sınırlıdır. Burada hızın değeri tasarıma atfedilebilir. Oysa ok yaydan çıktıktan sonraki durumu mekanik yasaları tarafından yönetilir. Okun hedefe vurması şeklindeki belirgin olay hem tasarım hem de yasa sonucu meydana

gelmiştir. Bu iki öncü nedenden herhangi birisi olmasaydı belirginleştirilmiş olay meydana gelmeyecektir. Burada tasarımı basit bir şekilde yasadan ayırmamız mümkün değildir, çünkü tasarım yasa vasıtasıyla işlemektedir ve yasa olmaksızın bunun gerçekleşmesi imkânsızdır. Bu nedenle Dembski'nin şeması, yasa ve tasarımı tümüyle bağımsız iki açıklama kategorisi olarak kabul ederken bunları gerçekliğe aykırı yapay bir şekilde birbirinden ayırıyor.[69]

Dembski bu eleştiriye istatistikteki yanlış negatif önermeler ve yanlış pozitif önermeler ayrımıyla cevap vermiştir. Tasarım çıkarımında karmaşıklık-belirginleştirme ölçütü genel olarak tek tek olayları belli bir hedef grup açısından sınıflandırır. Ölçütün hedef grubu tüm akıllı nedenleri olan nesneler ve olaylardır. Ölçütün, nesneleri bu hedef grubuna doğru bir şekilde atfedip atfetmediği ve bunun kesinliğinin ne ölçüde gerçekleştiği sorgulanmaktadır.[70]

William Dembski'ye göre, bizim açıklamaya çalıştığımız şeylerin nedensel hikâyeleri vardır. Bunlardan bazılarında akıllı neden kaçınılmaz (indispensable) iken diğerlerinde değildir. Karmaşıklık-belirginleştirme ölçütü bir şeyi hedef gruba atfettiğinde o şeyin gerçekten akıllı bir nedeni olduğundan emin olabilir miyiz? Eğer bundan emin olamaz isek yanlış pozitifler sorunu (false positives) ile karşı karşıya kalırız. Diğer yandan, ölçüt herhangi bir şeyi hedef gruba atfetmekte başarısız olduğunda, o şeyin gerçekten akıllı bir nedeninin olmadığından emin olabilir miyiz? Eğer bundan emin olamaz isek yanlış negatifler (false negatives) sorunu ile karşı karşıya kalırız.[71]

---

[69] Mark Perakh, "A Consistent Inconsistency: How Dr. Dembski Infers Intelligent Design", http://www.talkreason.org/articles/dembski.cfm#design (30. 03. 2012)
[70] Dembski, *Design Revolution*, s.94.
[71] Dembski, *a.g.e.*, s .94.

Dembski'ye göre tüm ölçütler yanlış negatifler ve yanlış pozitifler sorunuyla karşı karşıya kalırlar. Çünkü bir ölçüt tikelleri bir hedef grup açısından sınıflandırır. Ölçüt hedef grupta olmaması gereken bir tikeli oraya koyarsa bu durumda yanlış pozitifler hatasını işlemiş olur. Buna karşın, ölçüt hedef grupta olması gereken bir tikeli oraya koymaz ise yanlış negatifler hatasını işler. [72]

Dembski, ilk olarak yanlış negatifler sorununu ele alır. Karmaşıklık-belirginleştirme ölçütü bir şeyde tasarımı saptayamadığında, o şeyin oluşumunda akıllı bir nedenin rol oynamadığından emin olabilir miyiz? Dembski'ye göre bundan emin olamayız ve bu nedenle ölçüt, yanlış negatifler açısından sorunludur. Yani ölçüt herhangi bir şeyin tasarlanmamış olduğunu belirlemede güvenilir değildir. Bunun nedeni de akıllı nedenlerin kendi eylemlerini tabii nedenlerden ayrılamaz kılarak bu tabii nedenleri taklit edebilmeleridir. Örneğin bir kutu mürekkep raftan düşerek kâğıda dökülebilir ve bunu tabii nedene atfederiz, ancak herhangi bir kişi kasti olarak bir kutu mürekkebi raftan alıp kâğıda dökebilir ve bu durumda da sonuç tabii olanla aynıdır, oysa hakikatte onun akıllı bir nedeni vardır.[73]

Bu nedenle Dembski, karmaşıklık-belirginleştirme ölçütünün yanlış negatifler sorunu ile karşı karşıya olduğunu kabul eder, ancak bu sorun tasarım çıkarımına zarar verecek türden bir sorun değildir. Çünkü bu sorun, akıllı failin eylemlerini gizlemek üzere tabii süreçleri taklit etmesi durumunda ortaya çıkar. Buna karşın, eylemlerinde varlığını aşikâr kılma niyetinde olan akıllı bir nedeni saptamada ölçüt tümüyle muktedirdir. Bunun için yanlış pozitifler sorununa eğilmek gerekir.

---

[72] Dembski, *Intelligent Design,* s.139.
[73] Dembski, *Design Revolution,* s.94.

Karmaşık-belirginleştirme ölçütü her ne kadar tasarımı elemek için güvenilir bir ölçüt değilse de, onu saptamak için güvenilirdir. Çünkü belirginleştirilmiş bir karmaşıklığın tabii bir süreçle meydana gelmesi son derece ihtimal dışıdır. Bu nedenle, belirginleştirilmiş karmaşıklığın mevcut olduğu her durumda tasarımın da mevcut olduğu sonucu çıkar. Onun deyişiyle: "Doğrudan empirik doğrulamanın mümkün olduğu yerde her ne zaman belirtili karmaşıklık mevcut ise, tasarım gerçekten mevcuttur."[74]

Dembski burada ölçütün herhangi bir şeye tasarım atfetmesi durumunda orada tasarım olduğunu söylüyor; bu tümevarım ölçütün güvenilir olduğunu söyler ancak ölçütün neden işlediği hakkında bir şey söylemez. Karmaşıklık-belirginleştirme ölçütünün tasarımı saptamada doğru yöntem olduğunu göstermek üzere Dembski, akıllı failleri fark edilir kılan şeyin ne olduğunu açıklar. Ona göre akıllı failin birincil özelliği tercih yapmaktır. Akıllı failin eylemde bulunması, birden çok seçenek arasında bir seçim yapmasıdır.[75]

Burada şu kritik soru ortaya çıkmaktadır: Akıllı bir failin tercih yaptığını nasıl bilebiliriz? Daha önce verdiğimiz örnekte olduğu gibi masamızın üzerindeki kağıttaki mürekkep lekesine bakarak, mürekkebin raftan kendiliğinden düşerek mi gerçekleştiğini yoksa birisinin kasti bir şekilde onu alıp kağıda döktüğünü nasıl ayırt edeceğiz? Buna cevaben Dembski, yine bütün tartışmasının odak kavramı olan belirginleştirilmiş karmaşıklığı ileri sürer. Kâğıdın üzerindeki rastgele mürekkep lekesi, bağımsız bir modeli olmadığı ve bu nedenle belirginleştirilmiş bir karmaşıklık

[74] Dembski, *a.g.e.*, s.96.
[75] Dembski, *Intelligent Design*, s.144.

sergilemediği için, akıllı bir faili olsa bile, tasarım çıkarımına varmada bize bir şey söylemez.[76]

Akıllı failin bir tercihte bulunduğunu anlamak için belirginleştirilmiş karmaşıklık saptamamız gerektiğini söyleyen Dembski, hayvan davranışlarını inceleyen deneysel psikologların deneylerini örnek verir: Bir görevi öğrenmek için bir hayvan o görev için uygun davranışları gerçekleştirme yeteneğine ve aynı zamanda o görev için uygun olmayan davranışları da eleme yeteneğine sahip olmalıdır. Dahası bir psikologun, bir hayvanın bir görevi öğrendiğini bilmesi için hayvanın sadece doğru ayrımı yapmış olduğunu gözlemlemesi yeterli değildir, hayvanın söz konusu ayrımı belirgin hale getirmesi de gerekir. Mesela bir labirentin içinde rastgele dolaşan bir fare elbette sağa veya sola dönüşlerde bir ayrım yapar ancak bu ayrımın onu labirentten kurtaracak ayrım olması gerekir. Bunu yapabilen fare onu gözlemleyen psikolog tarafından görevi öğrenmiş kabul edilir.[77]

Bu açıklamalarla Dembski, Perakh tarafından yöneltilen yukarıdaki itirazı daha geniş bir perspektiften yanıtlamaktadır. Buna göre, biz bir şeyin tasarım ürünü olduğunu saptayamazsak, onun gerçekte hiçbir tasarlayıcı akıllı bir faili olmadığından emin olamayız, onun gerçekte bir akıllı faili olabilir; yani kurallılığa veya şansa atfettiğimiz bir nesne veya olayın meydana gelmesinde tasarım da söz konusu olabilir. Ancak, Dembski'nin ölçütle temel hedefi tasarımı elemek değil de saptamak olduğu için bu sorun tasarım çıkarımı için ciddi bir sorun değildir.

Buna karşın bir nesne veya olayda belirginleştirilmiş karmaşıklık saptamış ve tasarım çıkarımında bulunmuş isek, burada bir tasarımın var olduğundan emin

---

[76] Dembski, *a.g.e.*, s.145.
[77] Dembski, *a.g.e.*, s.145.

olabiliriz. Oysa Perakh'ın temel eleştirisi, tasarım çıkarımında bulunduğumuz bir nesne veya olayın meydana gelişini hiçbir şekilde sadece tasarıma atfetme hakkına sahip olamayışımızdır. Belirginleştirilmiş karmaşık bir nesnenin meydana gelmesinde tasarım kadar düzenlilik/yasa veya şans da etkili olabilir.

Dembski'nin, bu konuda benzer bir eleştiriyi getiren Michael Ruse'a verdiği yanıt, söz konusu eleştiriyi getirenlerin ölçütü yanlış bir şekilde yorumladığını göstermektedir. Dembski, herhangi bir olayın meydana gelmesinde düzenlilik/kurallılık/yasa, şans ve tasarımdan herhangi ikisinin veya üçünün etkili olabileceğini kabul etmektedir. Dembski'nin bu üç açıklama tarzını birbirinden ayırırken dikkate aldığı odak noktası, empirik olarak saptanabilirliktir. Herhangi bir nesne veya olayda kurallılık, şans ve tasarım etmenlerinden üçü de etkili olsa da, saptanabilirlik açısından bunlardan bir tanesi ağır basmaktadır. Belirginleştirilmiş karmaşık bir olayda ağır basan tasarımdır, bu olayın meydana gelmesinde yasa veya şans rol almış olabilir. Ancak bu, tasarım çıkarımına bulunmaya engel değildir.[78]

2. EVRİMSEL ALGORİTMALAR

Perakh tarafından dile getirilen bir önceki eleştiri, belirginleştirilmiş karmaşık bir nesneyi sadece tasarıma değil aynı zamanda fiziksel yasa veya şansa da atfedebileceğimiz yönünde idi. Burada ele alacağımız eleştiri, belirginleştirilmiş karmaşıklığın tasarım tarafından meydana getirilmediğini iddia etmektedir.

[78] Dembski, *Design Revolution*, s.93.

Richard Dawkins, biyolojik karmaşıklıkların meydana gelmesini açıklamak için birikimsel seçilim kavramını kullanır. Buna göre, tasarlanmış gibi görünen biyolojik karmaşıklıklar basit bir rastlantı sürecinde ortaya çıkmış değildirler. Evrim teorisinde savunulduğu şekliyle, birikimsel süreci yönlendiren gelişigüzel olmayan bir etken vardır ve bu hayatta kalabilme çabasıdır.[79] Buna göre salt rastlantı eseri meydana gelmesi son derece ihtimal dışı olan bir nesne veya yapının meydana gelme ihtimali, bu süreç vasıtasıyla daha yüksek olacaktır.

Dawkins, birikimsel seçilimin benzeri mantığa sahip bir bilgisayar programı vasıtasıyla belirginleştirilmiş karmaşıklığı meydana getirdiğini iddia etmektedir. Bu programla Shakespare'ın şiirinde geçen "METHINKS IT IS LIKE A WEASEL"[80] dizisini elde edecektir. Tamamen gelişigüzel bir şekilde klavye tuşlarına basan bir maymunun veya küçük bir bebeğin bu diziyi meydana getirme ihtimali son derece düşüktür. Yine tümüyle gelişigüzel işleyen bir bilgisayar programında da aynı ihtimal dışılık söz konusudur. Alfabede 30 harf olduğunu ve her bir basamakta 30 karakter kullanabileceğimizi dikkate alır isek 28 karakterli bu cümlenin bu şekilde salt şans eseri meydana gelme ihtimali $(1/30)^{28}$'dir. Bu da son derece düşük bir ihtimaldir.[81]

Birikimsel seçilim yöntemini uygulayan bilgisayar programı gelişigüzel bir şekilde 28 karakterli bir diziyle başlıyor:

(1.) WDLMNLT DTJBKWIRZREZLMQCO P

[79] Richard Dawkins, *Kör Saatçi*, s.55.
[80] Buradaki ifadeleri İngilizce aslına göre değil kitabın Tübitak çevirisinde yer alan Türkçe örneklemelere göre kullanacağız.
[81] Dawkins, *a.g.e.*, s.60-61.

Bu ilk diziden itibaren yeni diziler üreten programın ikinci dizisi şu şekildedir:

(2.) WDLTMNLT DJTBSVIRĞREZLMQCO P

Pek bir değişiklik gözükmemektedir, ancak bu işlem her bir dizide sürdürülür ise ilerleyen denemelerde ortaya şu diziler çıkar:

(10.) BLLN RİL ZOLAACĞPE ŞOKZYÜLR T

(20.) BELLN RİGB OLİNPEĞE MTUBAOLR

(30.) BENLE BİR GOLANCAĞE BONZÜYLR

(40.) BENCE BİR GELANCİĞE BENZİYOR

(43.) BENCE BİR GELİNCİĞE BENZİYOR[82]

Dawkins'in bu evrimsel algoritması, salt şans sürecinde meydana gelmesi son derece ihtimal dışı olan belirtili karmaşık bu diziyi 43 denemede elde etmiştir. Bu da birikimsel seçilim mekanizmasıyla biyolojik karmaşıklıkların meydana gelmesinin Darwinci bir çerçevede açıklanacağını göstermektedir.

Dembski, son derece ihtimal dışı bir diziyi 43 denemede elde eden bu dizinin mantığının evrimci bilim adamları tarafından kabul edilemeyeceğini iddia etmektedir. Çünkü burada evrimsel algoritma işe başlamadan önce belirlenmiş bir hedef dizi vardır ve algoritma hedef dizide son bulacak şekilde programlanmıştır; bu

[82] Dawkins, *a.g.e.*, s.61-62.

ise bir gayesel/teleolojik harekettir. Oysa evrimsel algoritmaların bu türden gayesellikten uzak durması beklenir.[83]

Dembski'ye göre bu sorunun yanında daha büyük bir sorun söz konusudur. Evrimsel bir algoritma ihtimal artırıcı olarak işlemektedir. Algoritma salt şans ile elde edilmesi son derece ihtimal dışı olan bir diziyi ortalama 40 denemede elde etmektedir ve bu dizinin elde edilmesinin kesin olacağı deneme sayısı en fazla birkaç yüzdür. Bir ihtimal artırıcı aynı zamanda bir karmaşıklık azaltıcısıdır. Dawkins'in evrimsel algoritması hedef diziyi elde etme ihtimaliyetini büyük oranda artırırken, hedef dizideki karmaşıklığı da büyük oranda azaltmaktadır. Dembski'ye göre evrimsel algoritmalar ihtimalleri çarpıtmaktadır ve bu nedenle ilk bakışta hayli ihtimal dışı ve karmaşık görünen bir nesne algoritmayla daha muhtemel ve daha az karmaşık bir hale gelmektedir.[84]

Dawkins'in argümanının daha ileri düzeyde uygulandığı evrimsel algoritmalar geliştirilmiştir. *Nature* dergisinde bilişim uzmanları tarafından yayınlanmış bir makalede, Dawkins'in programına benzer şekilde geliştirilen Avida bilgisayar programı üzerinden, evrimsel bir mekanizmayla dijital organizmalar üretilmiştir. [85]

Dembski, yukarıdaki cevaplarında ifade ettiği şekliyle bu tür algoritmaların güvenilirliğinden, onların arkasındaki metodolojiden şüphe etmektedir. O, bakteriler üzerinde yapılan deneylerde sağlanan evrimsel ilerlemenin son derece sınırlı olduğunu, oysa bilgisayar programlarındaki evrimsel ilerlemenin gerçek

[83] Dembski, "The Third Mode of Explanation", s.39.
[84] Dembski, a.g.m., 40.
[85] Ayrıntılı bilgi için bkz. Richard Lenski vd., "The Evolutionary Origin of Complex Features", *Nature*, 423, 2003, 139-144. http://www.nature.com/nature/journal/v423/n6936/pdf/nature01568.pdf, (20.03.2012).

organizmalarda olduğundan çok daha hızlı ve gelişmiş olduğunu söylemektedir. Buna göre gerçek organizmalardan çok daha kolay bir şekilde evrilen dijital organizmaların ürettiği belirginleştirilmiş karmaşıklıktan şüphe edebiliriz.[86] Örneğin evrimi destekler gibi görünen bu türden algoritmalar işlerken bazı sonuçları reddedip bazılarını koruyan hedef bir dizinin bilgisiyle işle başlarlar ve böylece hızlı bir şekilde hedef diziye ulaşırlar. Dahası, algoritmalar başlangıçta girdi olarak verilen bilgiden daha fazla bilgiyi çıktı olarak vermemektedir. Bilgi büyülü bir şekilde ortaya çıkmaz, ya bir akıl tarafından yaratılmalıdır ya da tabii güçler tarafından değiştirilip yeniden ortaya konmalıdır. Tabii güçler, özellikle de Darvinci süreçler bilgi yaratamazlar. Bunu bize açıklayan aktif bilgidir. Dawkins gibi evrimsel algoritmaları programlayanlar, programa aktif bilgiyi dışarıdan katmakta ve tüm ihtimallerin eşit şekilde hesaba katıldığı boş bir arama yerine, hedefi çok daha hızlı bulan alternatif aramayı işleme sokmaktadırlar.[87]

Evrimsel algoritmaların belirginleştirilmiş karmaşıklık üretip üretmediği üzerindeki tartışma detaylı teknik bir tartışmadır. Dembski, algoritmalarda neden salt şans faaliyetinin işlediği kör aramaları değil de birtakım programlarla yönlendirilmiş alternatif aramaların kullanıldığını sorarken haklıdır. Ancak bu evrimcilerin inkâr etmediği bir şeydir. Evrimciler evrimsel algoritmaların mantığını birikimsel seçilim fikrinden hareketle kurgulamaktadırlar. Şu durumda aslı soru, birikimsel seçilimin gerçekte belirginleştirilmiş karmaşıklığı üretip üretemeyeceğidir. Bu da bilimsel araştırmanın konusudur.

---

[86] William Dembski ve Robert J. Marks, "Life's Conservation Law: Why Darwinian Evolution Cannot Create Biological Information", s.10. http://evoinfo.org/papers/ConsInfo_NoN.pdf, (21.03.2012).
[87] Dembski ve Marks, a.g.m., s.13.

3. AKILLI FAİLİN SAPTANABİLİRLİĞİ

Dembski'nin tasarım çıkarımına yönelik eleştirilerden birisi de bir grup felsefeci tarafından yazılan bir makalede dile getirilmiştir. Makalede, Dembski'nin tasarım ile akıllı faili birleştirmede başarısız olduğu vurgulanmaktadır. Buna göre, tasarım akıllı faili gerektirmemektedir. Dembski, tasarımı akıllı failin bir belirtisi olarak sayar ancak akıllı fail tasarım üretse de, ondan başka herhangi bir nedenin olmayacağını nereden bilebiliriz? Dembski, açıklama filtresinin akıllı faili nasıl saptayabileceği üzerinde duruyor ve tasarımın akıllı faille karşılıklı ilişkisinin güvenilir bir şekilde gösterileceğini savunmaktadır. Oysa onun tasarımdan neyi kast ettiğine ve tasarımın akıllı failden başka bir şey tarafından nasıl kaynaklanabileceğine dair izah getirmesi gerekir.[88]

Dembski, bu eleştiriyi, belirginleştirilmiş karmaşıklığın, akıllı failin güvenilir deneysel bir belirtisi olduğuna yönelik ana eleştiri olarak değerlendirir. Ancak bu eleştiriyi, belirginleştirilmiş karmaşıklığın sadece akıllı tasarımı nasıl saptadığını değil aynı zamanda bu saptamada tek yol olduğunu savunarak reddeder. Ona göre belirginleştirilmiş karmaşıklık tasarımı saptama yollarından birisi değil tek yoldur.[89]

Bu izahat, Fitelson ve diğerlerinin yukarıdaki sorusunu cevaplamamaktadır: Belirginleştirilmiş karmaşıklık, akıllı bir failin gözlemlediğimiz bir nesneyi nasıl üretmiş olabileceğine dair hiçbir şey söylemiyorsa belirginleştirilmiş karmaşıklıktan akıllı bir faile atlamanın gerekçesi nedir? Bu eleştiriye göre, belirginleştirilmiş

---

[88] Brandon Fitelson, Christopher Stephens, Elliott Sober, "How Not to Detect Design", s.3-4, http://philosophy.wisc.edu/sober/dembski.pdf , (11.03.2012).

[89]William A. Dembski, "Another Way to Detect Design? Preliminary Reply to Review by Fitelson, Stephens, Sober", http://www.arn.org/docs/dembski/wd_responsetowiscu.htm (15.03.2012)

karmaşıklığın basitçe bir nesnenin özelliklerinden o nesneyi açıklayan akıllı bir faile varması yeterli değildir, akıllı failin bu nesneyi nasıl meydana getirdiği hakkında nedensel bir bilgi de ayrıca verilmelidir.[90]

Dembski, istatistiksel bir kavram olarak tasarım (belirginleştirilmiş karmaşıklık) ile nedensel bir kavram olarak tasarımın (tasarlayıcı bir aklın faaliyeti) arasında bir bağ olmadığını kabul eder. Bir nesnenin basitçe karmaşık ve belirginleştirilmiş olduğunu bilmek, onun nedensel tarihi hakkında bilgi vermez. Ancak böyle olsa bile bu belirginleştirilmiş karmaşıklık için bir kusur değildir. Burada bir şeyin tasarlanmış olup olmadığıyla alakalı soru ile nasıl üretildiğiyle alakalı soru arasında bir ayrım gerekir. Tasarım çıkarımı, tasarlayıcı bir aklın bir nesneyi nasıl üretmiş olabileceği ile ilgili sorundan kaçınamaz ancak onu basitçe apayrı bir soru yapar.[91]

Fitelson ve diğerlerinin, tasarımı saptamanın bir olayın nedensel tarihinden ayrı olduğu eleştirisi onların genel olarak yaratılışçılığa karşı şikâyetleri ile doğrudan bağlantılıdır. Onlar, Dembski'nin çıkarımının, yaratılışçılar tarafından savunulan argümanların, rakip nedensellik teorilerle karşılaştırılabilecek test edilebilir tahminlere asla olanak sağlamayacağına dair ilave bir kanıttır.[92]

Burada Dembski ve karşıtlarının felsefi çerçevesi arasında temel bir farklılık vardır. Dembski, bu iki yöntemin arkasında şans hipotezinin nasıl elenebileceğine dair iki temel yaklaşım yatmakta olduğunu söyler. Bunlardan ilki akıllı tasarıma

---

[90] Fitelson vd., "How Not to Detect Design", s.1.

[91] Dembski, "Another Way to Detect Design?".

[92] Belcher, F. T. (2009). *The scientific viability of W. A. dembskis design inference: Response to B. forrest and R. pennock of the kitzmiller trial.* The Southern Baptist Theological Seminary). *ProQuest Dissertations and Theses,* http://search.proquest.com/docview/205459984?accountid=8319, s.62.

uygun olan Ronald Fisher'ın yöntemidir ki bu yöntem önceden belirlenmiş bir ret alanında örnek veri bulunması kaydıyla şans hipotezini reddeder. Diğeri ise Thomas Bayes'ın yöntemidir ki bu yöntem alternatif bir hipotezin söz konusu veri üzerinde asıl hipotezden daha yüksek ihtimaliyet sunması kaydıyla şans hipotezini reddeder. Fisherci yaklaşımda şans hipotezleri verinin aşırı ihtimal dışı olmasıyla tekil olarak reddedilir. Bayesçi yaklaşımda ise, şans hipotezleri, başka hipotezlerin veriyi daha muhtemel kılması halinde reddedilir. Fisherci yaklaşımda vurgu eleme üzerinde iken Bayesçi yaklaşım karşılaştırmayı vurgular.[93]

Bu noktada akla Dembski'nin bu tercihinin tamamen keyfi bir tercih olup olmadığı gelmektedir. Dembski'nin tasarım çıkarımı için iki farklı istatistiksel yaklaşımdan birini diğerine tercih ederken birtakım gerekçelerinin olması gerekir. Çünkü her iki yaklaşım tasarım çıkarımında farklı sonuçlara varmaktadır.

Fishercı yaklaşım tercihini gerekçelendirmek için Dembski ilk olarak bu yaklaşımın tutarlılığını savunur. Fisherci yaklaşım şematik olarak şu şekildedir: Olasılıkların referans sınıfı açısından tanımlanmış bir şans hipotezi, bu referans sınıfında bir ret alanı ve veri (örnek). Eğer veri ret alanına düşerse ve bu ret alanının ihtimaliyeti şans hipotezi açısından yeterli derecede küçükse şans hipotezi reddedilir. Birinci bölümde verdiğimiz okçu örneğinde tüm duvar olasılıkların referans sınıfı, hedef ret alanı, okun atılması ise veridir. Eğer veri ret alanına düşerse ve ret alanı olasılıkların referans sınıfına oranla yeterli derecede küçükse şans hipotezi reddedilir.[94]

---

[93] Dembski, *Design Revolution*, s.232.

[94] Dembski, *a.g.e.*, s.235.

Burada üç temel endişe söz konusudur. İlki, ret alanının bir şans hipotezi açısından yeterli derecede küçük ihtimaliyete sahip olmasının ne anlama geldiği nasıl kesinleştirilecektir? İkincisi, bir şans hipotezinin fiili olarak işlediği durumda otomatik bir şekilde reddedilmemesi için ret alanları nasıl nitelendirilecektir? Üçüncü olarak ret alanına düşen bir veri neden şans hipotezinin aleyhinde kanıt olarak alınmalıdır? [95]

Bu kaygılardan ilki genelde bir anlamlılık düzeyi (significance level) oluşturma açısından ifade edilir. Anlamlılık düzeyi, örnek veri ret alanına düştüğünde, şans hipotezini elemek için ret alanının ihtimal dışılık derecesini belirler. Anlamlılık düzeyinin keyfi bir şekilde kullanılmadığından nasıl emin olunacaktır? Dembski'ye göre örnek veri ret bölgesine düştüğünde şans hipotezinin aleyhindeki kanıtın gücü, ne kadar çok sayıda örneğin alındığına bağlıdır. Yani anlamlılık düzeyi, daha çok örnek dikkate alındıkça daha az keyfi ve daha çok meşru olacaktır. Bu örnekler birinci bölümde ele aldığımız tekrarlayıcı kaynakları oluşturur. Bu türden örnekler ne kadar çok ise tekrarlayıcı kaynaklar o kadar büyüktür.[96]

Bu nedenle anlamlılık düzeyleri, eğer bu düzeylere uyan modeller şans hipotezinin aleyhinde kanıt olarak sayılacaksa, tekrarlayıcı kaynakları hesaba katmaları gerekir. Buna ilaveten, anlamlılık düzeyleri belirginleştirici kaynakları da hesaba katmalıdır. Eğer art arda on yazı şeklinde belirginleştirilmiş olan bir ret bölgesine düşen örnekler paranın hilesiz olduğuna karşı bir kanıt olarak sayılabilirse, diğer ret bölgelerine düşen örnekler de benzer şekilde paranın hilesiz olduğuna karşı bir kanıt olarak sayılmalıdır. Örneğin, art arda on tura şeklinde belirginleştirilmiş

[95] Dembski, *a.g.e.*, s.235.
[96] Dembski, *a.g.e.*, s.235-236.

olan bir ret bölgesine düşen örnekler de paranın hilesiz olduğuna karşı bir kanıt olarak sayılmalıdır.[97]

Tekrarlayıcı ve belirginleştirici kaynaklar ihtimaliyetçi kaynakları oluştururlar. Dembski'ye göre ihtimaliyetçi kaynaklar, Fisher'ın istatistiksel akıl yürütme yaklaşımına yönelik yukarıda ifade edilen kaygılardan ilk ikisine çözüm getirmektedir. İhtimaliyetçi kaynaklar rasyonel bir şekilde gerekçelendirilmiş anlamlılık düzeyleri saptamaya imkân verir, belirginleştirmelerin sayısını sınırlandırarak şans hipotezinin gelişigüzel elenmesini önler. İhtimaliyetçi kaynaklar Fisherci yaklaşımın istatistiksel akıl yürütmesi için rasyonel bir temel sunar. Dahası, bilinen evrendeki mevcut ihtimaliyetçi kaynakları saptayarak, herhangi verili bir durumdaki ihtimaliyetçi kaynakları hesaba katmasızın gerekçelendirilebilecek bir anlamlılık düzeyi belirleyebiliriz ki Dembski buna evrensel ihtimaliyet sınırı demektedir.[98]

Fisher'ın istatistiksel akıl yürütme yaklaşımına yönelik üçüncü kaygı şu idi: ret alanına düşen bir veri, daha genel bir ifadeyle bir belirginleştirmeyle eşleşen bir sonuç, neden şans hipotezinin aleyhinde bir kanıt olarak alınmalıdır? Dembski'ye göre, bir kere Fishercı yaklaşımın mantıksal olarak tutarlı olduğu ve örneklerin uygun ret alanına düşüp düşmediğini (genel olarak, sonuçların uygun belirginleştirmelerle eşleşip eşleşmediğini) basitçe kontrol ederek şans hipotezlerinin tek tek elenebileceği kabul edilirse, bu akıl yürütmeyi tüm şans hipotezlerine kadar sürdürmek, eleyici tümevarımda bulunmak ve böylece örneği açıklayabilecek ilgili

---

[97] Dembski, *a.g.e.*, s.236.
[98] Dembski, *a.g.e.*, s.237.

tüm şans hipotezlerini elemek basit bir iş olur. Oradan da tasarım çıkarımında bulunulur. [99]

Bu noktada akla şu soru gelmektedir: şansı elemekle tasarım çıkarımına nasıl ulaşılır veya bunu gerekçelendiren nedir? Dembski'ye göre bu durumda belirginlik şansı eleme ile tasarım çıkarımı arasında mantıksal bir köprü olarak iş görür. Bunun mantığı şu şekildedir: Eğer gözlemlenmiş bir sonuçta, bağımsız bir şekilde verilmiş bir model (yani belirginlik) saptarsak ve bu modele eşleşen mümkün sonuçlar yeterince ihtimal dışı ise, bir gayeye yönelik fail veya sürecin, sonucu modele uydurarak amaçlı bir şekilde söz konusu sonucu üretmiş olduğu hipotezi, basitçe şans tarafından modele uydurulmuş olduğu hipotezinden daha mantıklıdır. Bu nedenle belirginleştirilmiş karmaşıklık, tasarımı eleyici bir argüman vasıtasıyla saptar ise de bu onu saf bir eleyici argüman vasıtasıyla saptadığı anlamına gelmez. Bağımsız bir şekilde verilmiş model, veya belirtme, belirginleştirilmiş karmaşıklık sergileyen nesnelerde bulunan tasarımı anlamamıza olumlu katkıda bulunur.[100]

Tasarıma giden bu kaygan yoldan dolayı Bayesçiler, Fisherci yaklaşımın bir şans hipotezini bile meşru bir şekilde eleyebileceğini inkâr ederler. Problem ret alanına düşen örneklerin (daha genel bir ifade ile belirginleştirmelerle eşleşen sonuçların) şans hipotezlerinin aleyhine kanıt olamayacağıdır. Daha doğrusu, şans hipotezinin aleyhine bir kanıt olmasının tek yolu, diğer hipotezlerin lehine daha iyi bir kanıtın olmasıdır.[101] Tahmin ihtimaliyetçi olduğunda, bir teori sadece onun neyi tahmin ettiğine bakarak kabul ya da reddedilemez. Yapılması gereken teorileri karşılaştırmaktır. Evrim teorisini, akıllı tasarıma karşı test etmek için, her iki teorinin

---

[99] Dembski, *a.g.e.*, s.237-238.
[100] Dembski, *a.g.e.*, s.238.
[101] Dembski, *a.g.e.*, s.238-239.

gözlemlenebilir olanlar hakkında ne tahmin ettiğini bilmek gerekir. Tasarımın bilimsel bir teori olabilmesi için yaratılışçılığın tahminlerini test etme ve formüle etmesi gerekir. Oysa Dembski'nin yöntemi, bu sorumluluktan kaçınmaktadır.[102]

Dembski, bu itiraza karşılık olarak, bizim herhangi bir şeyi araştırmak için bazı şeyleri kanıt olarak almaya eğilimli olduğumuzu söyler. O, bu eğilimlere metodolojik eğilimler demektedir. Akıllı tasarım tartışmasında asıl sorun neyin kanıt olarak alınacağı sorusudur. Evrim teorisini savunan natüralist bilim adamı ve filozoflar, biyolojik karmaşıklığı tasarlayan bir akıl için herhangi bir şeyin kanıt olabileceğini inkâr ederken kendilerine bu çerçeveyi sunan Bayesçi yaklaşımı benimsemektedirler.[103]

Dana önce Fishercı yaklaşımın mantıken tutarlı olduğunu savunan Dembski, bu noktada, Bayesçi yaklaşımın tasarım çıkarımında uygun bir yol sunmadığını savunarak kendi yönteminin doğruluğu yönündeki ikinci adımını atar. Çünkü iki teoriyi birbiriyle kıyaslama sonucunda ulaşılacak sonsal ihtimaliyet teorisinde, önsel ihtimaliyetlerin bilgisine ihtiyaç vardır. [104] Bayesçi yaklaşım şans ve tasarım hipotezleri arasında hüküm verirken hem şans hem de tasarım hipotezlerini önsel ihtimaliyetlere sahip olarak ele alır. Bu nedenden dolayı H şans hipotezi, D tasarım hipotezi ve E sonucu verildiğinde Bayesçi teorisyenler H ve D'nin E üzerindeki sonsal ihtimaliyetini [P(H | E) vs. P(D | E)] karşılaştırır. D'nin E üzerindeki sonsal ihtimaliyeti H'nin E üzerindeki ikincil ihtimaliyetinden büyükse, E, D lehinde kanıt

[102] Fitelson vd., "How Not to Detect Design", s.13.
[103] Dembsdki, *a.g.e.*, s.239.
[104] Bayesçi terminolojide önsel ihtimaliyet (prior probability) bir olayın diğer olaydan bağımsız ihtimaliyetidir ve P(A) şeklinde gösterilir. Sonsal ihtimaliyet (posterior probability) ise, A'nın B için koşullu ihtimaliyetini gösterir ve Bayes teoreminde şu şekilde gösterilir: $P(A|B) = \frac{P(B|A)\,P(A)}{P(B)}$. Ayrıntılı bilgi için bkz. John Losee, *Bilim Felsefesine Tarihsel Bir Giriş*, (Ankara: Dost Kitabevi, 2008),16. Bölüm.

olarak sayılır ve bu kanıtın gücü P(D | E)'ın P(H | E)'den ne kadar büyük olduğu ile orantılıdır. Ancak sonsal ihtimaliyetleri hesaplamak önsel ihtimaliyetleri bilmeyi [P(H) ve P(D)] gerektirir ve bunlar çoğu kez ulaşılabilir değildir. Bu durumda sadece E'nin H ve D üzerindeki olasılığını P(E | H) vs. P(E | D) hesaplayabiliriz.[105]

Dembski'nin bu izahatı, Bayesçi yaklaşımın akıllı tasarıma varmada uygun bir yol olmadığını gösterse de, bu kendi yaklaşımının doğru olduğunu kanıtlamamaktadır. Fisherci yaklaşım tasarıma ulaşsa da bu yaklaşımın tek ve gerçek metot olduğu hiç de açık değildir. Dembski ve karşıtları arasındaki tüm bu metot tartışmasının gerisinde yatan soru, bir olayın nedensel tarihi hakkında hiçbir bilgiye ulaşma imkânımızın olmadığı durumlarda o olayın nedeni hakkında nasıl açıklama yapılabileceği sorusudur. Bu da görüldüğü gibi temelde bilimsel yaklaşım farklılığından kaynaklanmaktadır. Burada yaratılışçılar, evrimcilerin de nedensel bir anlatı sunamadıklarını veya sundukları mekanizmanın yeterli olmadığını iddia edebilirler. Böyle olsa bile evrimciler, her zaman böyle bir anlatıyı sunma imkânına sahiptirler. Natüralist metodolojileri onlara en azından bunun imkân düzeyinde gerçekleşebilir olması imkânını veriyor. Oysa Dembski'nin yöntemi, daha baştan nedensel anlatıyı olanaksızlaştırmaktadır. Çünkü bizim yapabileceğimiz en iyi şey, akıllı failin edimlerinin sonuçlarını saptamaktır; aradaki nedensel ilişkiyi gözlemleyemeyiz, çünkü bu nedensel ilişkinin bir ucunda metafiziksel bir varlık olarak Tanrı vardır. Zaten insan gibi tasarımcıların sonuçlarını saptamaya yönelik akıllı fail araştırmaları bilimsel kabul edilirken mesele Tanrı olunca bilimselliğin dışında tutulmasının nedeni de budur. Bu noktada tartışma bilimsel metodolojiler üzerinde yürümektedir.

[105] Dembski, *a.g.e.*, s.239-40.

4. AKILLI TASARIM BİLGİSİZLİK KAYNAKLI BİR ARGÜMAN MIDIR?

Akıllı tasarıma yönelik bir diğer önemli eleştiri de onun bilgisizlik kaynaklı bir argüman (argument from ignorance) olduğu yönündedir. Genel olarak tasarım argümanlarına yönelik bu eleştiri, bu türden argümanların Boşluklar Tanrısı hatasını işlediklerini iddia ederler.

Robert Pennock, tasarım argümanının kullandığı mantığın genellikle şu şekilde olduğunu söyler:

1. X, dünyanın (karmaşık ve işlevsel) bir olgusudur.
2. X'in iki olası izahı vardır: tabii (evrim) veya aşkın (akıllı tasarım).
3. Bilim, X'in (prensipte) hiçbir tabii açıklamasına sahip değildir.
4. O halde, aşkın akıllı bir tasarımcı (Tanrı) X'i tasarlamıştır/yaratmıştır.[106]

Bu eleştirilerin sahiplerine göre bu türden argümanlar negatif bir argüman modeli sunmaktadırlar. Sözgelimi, indirgenemez karmaşıklığın tabii bir açıklamasının olmayışından hareketle bunun tabiatüstü bir nedeni olması gerektiği sonucuna varılıyor. Akıllı tasarım taraftarlarının bu açıdan verdikleri bilimsel örnekler Michale Behe'nin indirgenemez karmaşık biyolojik sistemlerdir. Behe indirgenemez karmaşıklığı şu şekilde tanımlar: "temel işleve katkıda bulunan ve birbiriyle çok uyumlu bileşenlerden oluşan bir sistemdir ve bu bileşenlerin herhangi birinin çıkarılması durumunda sistemin işlevi önemli ölçüde azalacaktır."[107] Behe'ye

---

[106] Robert Pennock, "God of the Gaps: The Argument from Ignorance and the Limits of Methodological Naturalism", *Scientists Confront Intelligent Design and Creation*, Andrew J. Petto ve Laurie R. Godfrey (ed.), (New York: W. W. Norton & Company, 2007), s.323.
[107] Michael Behe, *Darwin'in Kara Kutusu*, s.60.

göre, indirgenemez karmaşık bir sistem, öncül bir sistemden küçük, ardışık tadilatlarla doğrudan elde edilemez, çünkü bu sistemin herhangi bir öncülünde bazı parçalar eksik olduğu için tanım gereği işlevsiz olacaktır. Doğal seleksiyon sadece mevcut durumda çalışmakta olan sistemleri seçtiği için biyolojik bir sistem aşamalı olarak üretilemiyorsa, doğal seleksiyonun üzerinde faaliyette bulunabilmesi için bütünleşmiş bir sistem olarak bir seferde ortaya çıkmalıdır.[108] Behe, indirgenemez karmaşıklığa çok basit bir mekanik örnek verir: Fare kapanı. Fare kapanının bir işlevi vardır ve beş bileşenden oluşur: (1) düz bir ağaç taban, (2) fareyi ezecek metal çekiç (3) kapan kurulduğu zaman platform ve çekice baskı yapması için bir yay, (4) az bir basınçla serbest kalan bir dil ve (5) dile bağlanmış, kapan kurulunca çekici geride tutan metal bir çubuk. Burada tüm bileşenler işlev için gereklidir ve herhangi birisi olmazsa işlev gerçekleşmez. Bu bileşenlerin her birisinin bir kapana dönüşebilmesi için bir tasarımcıya ihtiyaç vardır.[109]

Behe'ye göre tabiatta indirgenemez karmaşık sistemlerin varlığı saptanırsa, bu sistemin evrimsel mekanizmayla meydana gelmediği, bütünleşmiş bir sistem olarak bir anda meydana gelmesi gerektiği sonucuna varılır ve bu durumda tasarım sonucu çıkarılır. Behe, *Darwin'in Kara Kutusu* isimli kitabında, tabiattaki bu türden karmaşık sistemlere örnek olarak, tek hücreli canlıların yüzme için kullandıkları tüycükler, kamçılı bakteriler, kan pıhtılaşması gibi çeşitli örnekler verir.[110] Ona göre bu karmaşık biyolojik sistemlerin daha basit bir öncülden evrimleşmiş olmasının imkânı yoktur zira bu karmaşık sistemlerdeki ince bir detayın dahi eksikliği sistemin çalışmasına engel olmaktadır. Behe kitabında, moleküler biyoloji alanında yaptığı

[108] Behe, *a.g.e.*, s.60.
[109] Behe, *a.g.e.*, s.64.
[110] Tüycükler, kamçılı bakteriler, kan pıhtılaşması ve diğer indirgenemez şekilde karmaşık biyolojik sistemlere dair Behe'nin ayrıntılı açıklamaları için bkz. *Darwin'in Kara Kutusu*, II. Kısım.

literatür taramalarında karmaşık biyolojik sistemlerin nasıl meydana geldiğine dair hiçbir bilimsel izahat bulamadığını söyleyerek, evrimi savunan bilim adamlarını bu izahı getirmeye çağırır. Kitabının ikinci baskısında ise aradan geçen on yıla rağmen böyle bir açıklamanın getirilememiş olduğunu iddia eder.[111]

Kenneth Miller, Behe'nin indirgenemez karmaşık sistemlerin Darwinci mekanizmayla tabii bir süreç içerisinde meydana gelemeyeceği iddiasına karşı çıkar. İlk olarak, karmaşık bir sistemin parçalarının sistemin içinde değilken kendi başlarına işlevsiz kalmayacağını, bu şekilde de bir işlev göreceğini söyler. Bu durumda daha basit ve noksan bir sistem içinde işlev görürken tabii seçilim bunları kullanarak daha karmaşık bir sistem üretebilir.[112] Dahası Miller'a göre, tabiatta Behe'nin anladığı anlamda indirgenemez karmaşık sistemler vardır ve bu sistemlerin öncü versiyonları hakkında akıl yürütebiliriz. Mesela, Orta kulak boyunca ses titreşimlerini ileten beş ögeli sistemin parçalarından herhangi biri alınır veya kısmen değiştirilirse işitme yeteneği yani işlev kaybolur. Behe'ye göre böyle bir sistem bir anda bir bütün halinde ortaya çıkmış olmalıdır. Ancak fosil kayıtları dikkatle incelenirse, milyonlarca yıl süren memelilerin evrimi süresinde, başlangıçta sürüngenlerin alt çenelerinin arka kısmını oluşturan kemiklerin ikisi aşamalı bir şekilde geriye itilmiş orta kulağa yerleşecek şekilde küçülmüş ve günümüz memelilerinin iç kulaklarında titreşimleri ileten kemik bağlantılarını oluşturmuş olabileceği görülür.[113] Kenneth Miller, Behe'nin örnek olarak verdiği tüycükler, kamçılı bakteriler gibi indirgenemez karmaşıklıkların da bu şekilde Darwinci tabii mekanizmayla üretileceğine dair ayrıntılı açıklamalar verir. Mesela bakteri

---

[111] Ayrıntılı bilgi için bkz. *Darwin'in Kara Kutusu*, s.293-314.
[112] Kenneth R. Miller, *Finding Darwin's God: A Scientist's Search For Common Ground Between God and Evolution*, (NewYork: HarperCollins, 2002), s.135-136.
[113] Kenneth Miller, *Finding Darwin's God,* s.138.

tüycüklerinin proteinlerinin başka roller aldığı bilinmektedir. Asıl tartışmadan fazla kopmamak için bu ayrıntılara girmiyoruz.

Behe, Miller'a cevap olarak, herhangi bir parçanın kendi başına işlevi olmayacağını iddia etmediğini söyler. Behe'nin iddiası bu değildir. Onun iddia ettiği şey, karmaşık bir sistemden bir parçanın alınması veya değiştirilmesi durumunda sistemin işlevinin ortadan kalkacağıdır, parçanın değil. Sözgelimi, fare kapanındaki çubuk bir kürdan olarak veya kâğıt tutacağı olarak kullanılabilir. Kapan örneğinde, Behe, önceden başka işlevi olan birtakım parçaların nasıl bir araya gelip bambaşka bir işleve sahip yeni bir sistem meydana getireceğini sorar. [114] Tüycüklerle ilgili olarak da Behe aynı cevabı verir. Tüycük proteinlerinin başka rollerinin olduğunu kendisi zaten söylemiştir. Bir parçanın bu şekilde başka rollerinin olması, onun bir sistem içinde başka parçalarla birlikte başka bir işlevi yerine getirecek şekilde bulunmasını açıklamaz.[115] Behe'nin aradığı açıklama da budur.

Behe'nin indirgenemez şekilde karmaşık biyolojik sistemlerin tabii bir açıklamasının verilemeyişinden bu sistemlerin açıklaması olarak tasarıma başvurması, bilgisizlik kaynaklı bir argüman olarak değerlendirilmiştir. Yukarıda Robert Pennock'un bu tarz bir eleştiriyi ifade etmek için negatif bir argüman inşa ettiğini göstermiştik. Aynı eleştiri Kenneth Miller ve diğer evrimci biyologlar tarafından da dile getirilmiştir. Miller, evrim karşıtlarının, kamçılı bakteriler (flagellum) gibi karmaşık sistemlerin evrimci bir yoldan üretilmiş olamayacağını iddia ettiklerini söyler. Herhangi bir kişi de evrimsel mekanizmanın belli bir türü, organı veya yapıyı nasıl üretmiş olabileceğini tahayyül edemediğini iddia edebilir.

---

[114] Behe, *Darwin'in Kara Kutusu*, s.299-300.
[115] Behe, *Darwin'in Kara Kutusu*, s.300.

Miller bunun kişisel bir bilgisizlik olduğunu söyleyerek akıllı tasarım taraftarlarının argümanını, “bilgisizlik kaynaklı argüman” (argument from ignorance) veya “kişisel kuşkudan kaynaklı argüman” (argument from personal incredulity) olarak nitelendirir.[116] Miller, yukarıda verilen tartışmalarda karmaşık sistemlerin tabii bir açıklamasının olduğunu iddia etmektedir. Bundan daha önemlisi, bu karmaşık sistemlerin mevcut durumda detaylı bir açıklamasının olmayışı bilimin bunlara hiçbir şekilde açıklama getiremeyeceği anlamına gelmez. Behe, tasarıma başvurarak bilimsel yolu tıkamış olmuyor mu?

Bu noktada hassas olan sorular, Behe’nin anladığı anlamda indirgenemez karmaşık sistemlerin gerçekten var olup olmadığı ve eğer gerçekte var iseler, onların küçük değişimlerle aşamalı bir şekilde gelişip gelişemeyeceğidir. Bu sorulardan ilki, şeylerin nasıl işlediğine dair ontolojik bir iddia olarak görünürken, ikincisi bilişseldir ve bizim belirli bir zamandaki biyolojik bilgimize dayanır. Akıllı tasarım savunucuları bu açıdan tabiatta küçük evrimsel aşamalarla gelişemeyen karmaşık sistemlerin var olduğunu gösterebilmelidir.[117] Behe, verdiği örneklerle bunların var olduğunu gösterdiğini iddia etmiştir, Miller ve diğer akıllı tasarım karşıtları da bunların indirgenemez şekilde karmaşık olmadıklarını ve evrimsel mekanizmayla gelişebileceklerini iddia etmiştir. Burada yürüyen tartışma bilimsel bir tartışmadır. Ancak akıllı tasarım karşıtlarının şu sorusu cevaplanması gereken bir sorudur: Tabiatta evrimsel süreçle henüz açıklanamıyor görünen bazı olgulardan hareketle, bu olguların hiçbir zaman tabii bir açıklamasının yapılamayacağını iddia etme ve

---

[116] Kenneth R. Miller, “The Flagellum Unspun: The Collapse of Irreducible Complexity”, *Debating Design: From Darwin to DNA*, William Dembski ve Michael Ruse (ed.), (NewYork: Cambridge University Press, 2004), s.81-82.
[117] Michael Peterson vd., *Akıl ve İnanç: Din Felsefesine Giriş*, çev. Rahim Acar, (İstanbul: Küre Yayınları, 2006), s.131.

açıklama olarak tasarımcıya başvurma şeklindeki negatif bir argüman ne derece bilimseldir?

Dembski, bu eleştiriye cevap olarak Robinson Cruise örneğini ele alır. O, ıssız adada İngiliz arpası bulduğunda bunu Tanrı'nın kendisine bir ihsanı olarak yorumlamıştı, ancak gerçekte tabii bir açıklama olarak arpa tohumlarının batan gemiden kıyıya vurmaları ve burada yetişmeleri söz konusuydu. Buradaki hata, olağan tabii bir açıklamanın olduğu yerde, nedensel zincirdeki bir bağlantının yokluğunda olağandışı açıklamaya başvurmaktır. Tasarımı bilimde kullanmak bizi aynı hataya düşürür mü? Dembski tasarımı bu hatadan muaf tutmak için iki farklı soruyu birbirinden ayırt eder: (1) Bir tasarımcı belli bir nesneyi veya olayı meydana getirmiş midir? Eğer öyleyse (2) tasarımcı belli bir nesneyi veya olayı nasıl meydana getirmiştir? Dembski, ilk soruya saptanabilirlik (detectability) ikinci soruya da kiplik (modality) sorusu der. Saptanabilirlik sorusu bir tasarımcının fiilde bulunup bulunmadığını ve bir tasarımcının fiilde bulunduğunu düşünmemizi neyin temin ettiğini sorar. Kiplik sorusu ise, nesneyi veya olayı meydana getirmek için uzay ve zamanda ne olduğunun tam olarak tasvirinin nedensel anlatısını sorar.[118]

Dembski, bu iki sorunun büyük ölçüde bağımsız olduğunu ve bir sorunun doğru cevabının veya herhangi bir cevabının olmayışı zorunlu olarak diğer sorunun doğru cevabını etkilemediğini ileri sürer. Sözgelimi Stradivarius kemanının saptanabilirlik sorusuna cevap verilirken kiplik sorusuna cevap verilememektedir. Yani kemanın tasarlandığını biliyoruz ancak nasıl tasarlandığını bilmiyoruz. Kiplik sorusu daima tabii nedenler zinciri içinde cevaplanmak zorunda değildir. Bunun zorlayıcı hiçbir sebebi yoktur. Boşluklar tanrısının daima bir hata oluşturduğu da

[118] Dembski, *Intelligent Design,* 239-240.

doğru değildir. Hata sadece, olağandışı bir açıklamaya başvurulan yerde eğer olağan bir açıklama yeterliyse bu eleştiri haklı olur. Ancak olağan tabii açıklamaların daima bu yeteneğe sahip olduklarına dair herhangi bir gerekçe yoktur. Olağandışı bir açıklamanın uygun olup olmadığı, açıklanması gereken olaya ve bu olayı çevreleyen koşullara bağlıdır.[119]

Burada bir kez daha Dembski'nin açıkça tabiatçılığa karşı bir konumda olduğunu görüyoruz. O bunu bilinçli olarak, kiplik sorusunun tabiatüstü de dahil hiçbir cevabının a priori temellerde saf dışı bırakılmaması için dile getirir. Eğer tabiatçı bilim anlayışını bir kenara bırakırsak, şu iki diziyi ele alalım: (Burada büyük harfler olayları, oklar ise tabii nedenleri simgeliyor)

A → B → C → D → E → F A → B → C *boşluk* D → E → F

İlk dizide tüm olaylar ve tabii nedenler incelemeye açıktır. İkinci dizideki A'dan F'ye kadar bütün olaylar ve A'dan B'ye, B'den C'ye, D'den E'ye, E'den F'ye giden nedensel bağlantılar da bilimsel incelemeye açıktır. C ile D arasındaki boşluk bile C ile D'yi karşılaştırabilmemiz ve aradaki inkıtanın tabiatını belirleyebilme anlamında bilimsel incelemeye açıktır. Dahası, D'nin kendisi, her ne kadar D'nin kesin nedensel önceli belirsiz olsa da, saptanabilirlik sorusunu ikna edici bir şekilde cevaplandıran bir tasarım çıkarsamasının konusu olarak, akıllı bir şekilde tasarlanmış olmanın işaretlerini taşıyabilir.[120]

Buna rağmen yine de, bir nesnenin gerçekten tabii bir açıklamasının olmadığını belirlemek için nasıl bir ölçüt kullanılacağı açık değildir. Dembski, bilimsel açıklamada tembelce Tanrı'ya başvurmanın önüne geçilmesi gerektiğini

---

[119] Dembski, *a.g.e.*, s.240-241.
[120] Dembski, *a.g.e.*, s.242-243.

kabul eder ancak bazı durumlarda araştırmayı sürdürmek gerekirken bir noktadan sonra daha fazla uzatmanın ve beklemenin gereksiz olduğunu söyler. Aynı zamanda bir araştırmanın ne zaman bitirilmesi gerektiğini belirlemek için kesin çizgiler çizmenin mümkün olmadığını da kabul eder. Araştırılan nesne özenli bir şekilde araştırılmışsa, ancak o zaman, onu keşfetme başarısızlığı, onun varlığından şüphe etmek için iyi bir sebeptir.[121]

5. AKILLI TASARIM HATALI BİR KIYASA MI DAYANIYOR?

Tasarım argümanlarının hatalı ya da eksik kıyasa dayandığı David Hume tarafından dile getirilen bir eleştiridir. Hume bu eleştiriyi Paley'in ortaya koyduğu kanıt tarzındaki tasarım argümanlarına yönelik dile getirir.

Paley'in tasarım argümanı, tabiattaki akıllı tasarım ürünü nesnelerin insan ürünü nesnelere kıyas eder:

> (…) Şu veya bu nedenle saati incelediğimizde bir amaç için bir araya getirilip düzenlenmiş (taşta keşfedemediğimiz) parçaları görürüz. Örneğin bunlar hareket üretecek şekilde oluşturulmuş ve ayarlanmıştır; ve bu hareket günün saatini gösterecek şekilde düzenlenmiştir; öyle ki birkaç parça olduklarından daha farklı bir şekilde, farklı bir boyutta, başka bir yerde, veya başka bir sırada olsaydı ne makinede işleyecek bir hareket olacaktı ne de mevcut halindeki işlevi yerine getirecekti.[122]

Buradaki açıklama, Behe'nin indirgenemez karmaşıklık tanımına da uymaktadır:

---

[121] Dembski, *a.g.e.*, s.245.
[122] William Paley, *Natural Theology*, Matthew D. Eddy ve David Knight (ed.), (New York: Oxford University Press, 2006), s.7.

> (indirgenemez karmaşık bir sistem) temel işleve katkıda bulunan ve birbiriyle çok uyumlu bileşenlerden oluşan bir sistemdir ve bu bileşenlerin herhangi birinin çıkarılması durumunda sistemin işlevi önemli ölçüde azalacaktır.[123]

Paley, yolda gördüğümüz bir taş için, onun neden orada olduğunu sormanın bir anlamı olmadığını, ancak karşılaştığımız bir saat için durumun böyle olmadığını söyler.[124] Buradaki farklılık Dembski'nin belirginleştirilmiş karmaşıklık dediği hususiyetten ileri gelmektedir. Dembski'nin kavramlarıyla söyleyecek olursak bir taşın hiçbir şekilde karmaşık yapısı yoktur ancak bir saat, karmaşık olmasının yanında, bağımsız bir işlevi yerine getirdiği için belirginleştirilmiştir.

Kıyasa Dayalı teleolojik argüman felsefe ve bilim cephesinden gelen eleştirilerin hedefi olmuştur. Felsefe cephesinden David Hume, argümandaki kıyasın zayıflığına dikkat çekmiştir. Teleolojik argüman, benzer eserlerden benzer nedenlere gitmektedir. Nasıl ki insan ürünü makinelerde amaçlara uydurulmuş araçlar varsa, tabiatta da amaçlara uydurulmuş araçlar vardır ve tabiatın da insanda olduğu gibi zihin benzeri bir nedeni olmalıdır. Hume'a göre mukayesenin temeli tecrübedir. Taşın düştüğünü ve ateşin yaktığını binlerce kez tecrübe ederiz ve bu nitelikte benzer bir durumla karşılaştığımızda hiç duraksamadan kıyas yaparız. Karşılaştığımız örneklerin birbirine tam benzemesi bize benzer bir olay için yetkin bir güvence verir. Fakat en küçük örneklerde bile benzerlikten ayrıldığında, kanıtlamanın gücü de azalır. Benzeşmezlik arttıkça kanıtlamanın gücü azalır. Mesela insanlarda kan dolaşımını deneysel olarak gördükten sonra, tikel insanlarda da (yani Ahmet ve Mehmet'de de) böyle olduğundan kuşku duymayız. Fakat kurbağa ve balıklardaki

---

[123] Michael Behe, *Darwin'in Kara Kutusu: Evrim Teorisine Karşı Biyokimyasal Zafer*, Çev. Gürkan Bayır, (İstanbul: Kesit Yayınları, 2007), s.60.
[124] William Paley, *a.g.e.*, s.7.

kan dolaşımından hareketle, bunun insanlarda ve öteki hayvanlarda da aynen böyle olduğunu söylemek zayıf bir benzetmedir. Bitki özsuyunun dolaşımından hayvanlarda kanın dolaştığını çıkarsarken yapılan benzetme çok daha zayıftır.[125] Hume'a göre, ev-mimar ilişkisinden âlem-Tanrı ilişkisine giden benzetme o kadar zayıftır ki, bu benzer nedene ilişkin bir tahmin ve yakıştırmadan öteye gidemez.[126]

Hume, teleolojik argümandaki kıyasın zayıf olduğunu ispat için birçok argüman geliştirmiştir. O ilk olarak, âlemdeki düzenliliklerden, âlemin yaratılışına giderken atılan adımın çok geniş olduğunu söyler. Burada parçadan bütüne gidilirken, parçalarla bütün arasındaki büyük orantısızlık, her türlü karşılaştırma ve çıkarsamayı olanaksız kılmaktadır.[127]

Burada Hume'un teleolojik argüman hakkında bir kafa karışıklığı içinde olduğu söylenebilir. Tasarım argümanı âlemdeki tikel bir düzenlilikten alemin yapısına yönelik bir genellemeye gitmez. O tikel bir düzenlilikten doğrudan Tanrı'nın varlığına gider. Özellikle, Dembski ve Behe'nin yaklaşımı buna uygundur ve Hume'un bu eleştirisinden muaftır. Onlar, belirginleştirilmiş karmaşıklıktan çıkarımsal bir yolla Tanrı'nın varlığına ulaşırlar. Karmaşık bir biyolojik makinenin ancak bir tasarımcının ürünü olabileceğini söylemek, âlemin toptan bir tasarım eseri olduğu iddiasını içinde barındırmaz.

Hume doğada bir düzenin olduğunu kabul eder ancak onu ilahi bir zihne atfetmez. Ona göre bu düzenliliğin kaynağı yine alemin kendi içindedir. Ona göre doğanın sonsuz sayıda kaynakları ve ilkeleri vardır; bunlar doğanın işleyişinde

[125] David Hume, Doğal Din Üzerine Söyleşiler, *Din Üstüne* içinde, Çev. Mete Tuncay, (Ankara: İmge Kitabevi, 2004), s.168.
[126] Hume, *a.g.e.*, s.168-169.
[127] Hume, *a.g.e.*, s.172-173.

kendilerini gösterirler. Hume burada hem doğanın belli bir alanında iş gören ilkelerden hareketle tüm âleme bir genelleme yapılamayacağını söyler hem de eşyanın kendinde bulunan bir güçle düzen içine girmiş olmasının da makul olduğunu ileri sürer.[128]

Hume'un ilk itirazının teleolojik argüman için her zaman geçerli olmadığını özellikle de Dembski ve Behe için geçerli olmadığını söylemiştik. Onun ikinci itirazı ise Darwin'in düşüncesinin öncülü sayılabilir. İleride üzerinde durulacağı gibi, Richard Swinburne, tabiatta evrimsel bir sürecin işlemesinin teleolojik argümana bir zarar vermeyeceğini iddia etmektedir.

Hume'un, kıyasın zayıf olduğuna yönelik iddiasını desteklemek için öne sürdüğü bir diğer argüman ise, gözlem şartlarındaki farklılıktır. Bir usta bir evi veya bir gemiyi inşa ederken tüm süreci gözlemleyebiliyoruz ancak, âlemin yaratılışına dair hiçbir deneysel veriye sahip değiliz.[129] Hume burada bilgisizlik kaynaklı argüman eleştirisine benzer bir eleştiriyi mukayesenin zayıflığı bağlamında dile getirmektedir. O mukayesenin zayıflığını göstermek için bir örnek verir. Eğer kıyaslama yapacaksak, bir evin birden çok ustası olduğu gibi âlemin de birden çok yaratıcısı olabilir.[130] Yine bir usta ev yaparken onun da bazı sebepleri olduğu gibi Tanrı'nın da bir sebebi olduğu söylenebilir.[131] Hume bu eleştirilerinde, eğer açıklamalarda bir yerde durulacak ise Tanrı'ya başvurmak yerine tabiatla sınırlı kalınması gerektiğini savunur. Böyle bir eleştiri Fitelson gibi kendisini tabii açıklamayla sınırlandırılmış bir metodolojik natüralist tarafından dile getirilebilse de,

---

[128] Hume, *a.g.e.*, s.174.
[129] Hume, *a.g.e.*, s.175.
[130] Hume, *a.g.e.*, s.195.
[131] Hume, *a.g.e.*, s.189.

Tanrı'nın varlığını felsefi olarak araştırma konusu edinen Hume'un Tanrı'nın varlığına dair bilgimize yaratma sürecini gözlemleme şartı getirmesi makul gözükmemektedir. Hume'un bu eleştirisini kıyasın zayıflığına yönelik dile getirdiğini dikkate alırsan ona hak verebiliriz ancak bu tarz bir eleştiriden Dembski-Behe argümanının etkilenmediğini, Hume'un birinci eleştirisini değerlendirirken söylemiştik. Ayrıca Hume'un kıyasın eksikliğine yönelik eleştirileri de yetersizdir. Zira birden çok tanrı varsaymak felsefi bir bakış açısını yansıtmaz. Yine, Tanrı'ya da bir sebep aramak bilimin ille de yerine getirilmesi gereken bir koşulu değildir zira bilim adamları bazı olguları açıklayan gözlemlenemez varlıkları postule etmekten geri durmamışlardır.

Hume dördüncü eleştirisinde, tabiatta bir düzen olsa dahi bu düzenin, Âlim-i Mutlak, Kâdir-i Mutlak, Ahlaken Salt İyi bir Tanrı'yı kanıtlayamayacağını söyler, çünkü âlemde kötülükler mevcuttur.[132] Ancak burada da Hume'un tasarım argümanının mantığını tam olarak kavramadığı görülmektedir. Tasarım kanıtı, Âlim-i Mutlak, Kâdir-i Mutlak, Ahlaken Salt İyi bir Tanrı çıkarımına gitmemektedir. Her ne kadar Paley bu türden örnekler verse de Dembski ve Behe'nin yaklaşımı bu mevzu ile ilgisizdir. Onlar âlemdeki belirginleştirilmiş karmaşıklıktan o karmaşıklığı açıklayan yegâne neden olarak akıl sahibi bir varlık çıkarımına gitmektedirler. Onlar, âlemdeki kötülükleri inkar etmedikleri gibi, tasarımcının Alim-i Mutlak, Kâdir-i Mutlak ve Ahlaken Salt İyi bir Tanrı olduğu sonucuna kadar argümanlarını genişletmemektedirler.

[132] Hume, *a.g.e.*, s.231.

6. ZAMANSAL VE MEKÂNSAL DÜZENLİLİKLER

Paley'in argümanı ve genel olarak tasarım, Darwin'in canlı varlıkların evrimsel süreçlerle meydana geldiğini ileri sürdüğü teorisini ortaya atmasıyla büyük ölçüde terk edildi. Evrim teorisi, Paley ve Dembski-Behe'nin öne sürdüğü türden karmaşık biyolojik makinelerin tabii bir süreçle meydana gelişini açıkladığı bir mekanizma olan tabii seçilimi öne sürer. Buna göre, belli bir tasarım görünümü veren tabii nesneler (karmaşık biyolojik makineler) tedrici bir süreç içerisinde, rastgele meydana gelen mutasyonların tabii seçilimle uygun olanların seçilip diğerlerinin elenmesi sonucu meydana gelmiştir. Teori, bir tasarımcıya başvurmanın doğru olmadığını iddia etmektedir.

Richard Swinburne'e göre evrim teorisi, tasarımcıya olan açıklama ihtiyacını gidermemektedir. O, sadece tasarımcıya başvurmayı bir adım daha sonraya bırakmaktadır. Swinburne göre tabiatta iki tür düzenlilik vardır: zamansal (temporal) düzenlilik ve mekânsal (spatial) düzenlilik. Zamansal düzenlilik art arda gelen (succession) düzenlilikleri ifade ederken, mekânsal düzenlilikler birlikte bulunma (co-presence) düzenliliklerini ifade ederler. Bir kentin yapısı ya da bir kütüphanenin düzeni mekânsal düzenliliklere örnek olarak verilebilirken; kişinin dans hareketlerini belli bir sıraya göre yapması da zamansal düzenliliklere örnek olarak verilebilir.[133] Swinburne'un bu ayrımına göre, Paley, Dembski ve Behe'nin tasarım argümanlarının örnekleri; yani insan ve diğer canlıların vücudu gibi karmaşık biyolojik yapılar mekânsal düzenliliklerdir. Şu halde, evrim teorisinin doğru olması durumunda bundan zarar görecek olan tasarım mekânsal tasarım argümanıdır. Ancak zamansal tasarım argümanı evrim teorisinden etkilenmemektedir.

[133] Richard Swinburne, *The Existence of God*, (Oxford, Oxford University Press, 2004), s.153.

Swinburne mekânsal düzenliliklere dayanan tasarım argümanlarını fazla güçlü bulmamaktadır. Zira Evrim teorisi, karmaşık biyolojik sistemlerin tabii süreçlerle meydana gelebileceğini iddia etmektedir. Burada Swinburne, Dembski ve Behe'den farklı düşünmektedir. İnsanlar karmaşık hayvanlardan üremeyle meydana gelebilirler ve karmaşık hayvanlar da daha az karmaşık hayvanlardan meydana gelebilirler. Basit hayvanlar ise inorganik maddelerden tabii süreçlerle meydana gelebilirler. Darwin'in bu keşfi, sadece mekânsal düzenlilik argümanı için sorun teşkil etmektedir. [134]

Swinburne, insan bedenlerinin inorganik maddelerden tabii süreçler yoluyla evrimleştiğini kabul eder. Ancak o, soruşturmasını daha ileriye götürür: Evrim sadece belli hususi fiziksel yasalar verili olduğundan gerçekleşebilir. Bunlar da, belli şartlar altında inorganik moleküllerin organik molekülleri, organik moleküllerin de organizmaları oluşturmak üzere nasıl bir araya geldiklerini açıklayan kimyasal yasalardır. İkinci olarak karmaşık organizmaların daha basit organizmalardan nasıl evrimleşeceğini belirleyen biyolojik yasalar vardır.[135] Bu durumda, inorganik maddenin kimyasal ve biyolojik yasaların işleyişi altında neden insan bedenlerine dönüştüğü sorusu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca fizik bize, on beş milyar yıl önce gerçekleşen bir Büyük Patlama'dan bahsetmektedir ki bu günkü canlıları barındıran evren bu patlamadan ortaya çıkmıştır. Neden bunu meydana getiren fizik yasaları ve inorganik maddeyi insan bedeni formuna dönüştüren kimyasal ve biyolojik yasalar vardı? Kimyasal ve biyolojik yasalar fiziksel yasalara dayandırılabilir. Bu durumda soru şu şekilde sorulur: Neden sadece başka herhangi tabii yasalar yoktu da Büyük Patlama zamanındaki ilksel madde-enerji ile birlikte insan bedenlerine yol açacak

[134] Swinburne, *a.g.e.*, s.168.
[135] Swinburne, a.g.e., s.170-171.

hususi tarzda tabiat yasaları vardı? Bunun açıklamasını bilim veremez çünkü burada sınır koşulları söz konusudur; açıklama aranan şey nihai bilimsel yasaların kendisidir ve en genel bilimsel yasalara, açıklama getirecek herhangi bir bilimsel yasa kümesi olamaz.[136]

Bu durumda, ya en genel yasaları ve evrenin maddesini açıklanamaz kaba gerçekler olarak kabul etmeliyiz ya da bunlara bir açıklama getirmeliyiz. Swinburne bu iki seçenek arasında bir ihtimaliyet hesabı yapar. Bu noktada Swinburne'un ihtimaliyet hesapları ve açıklama tarzlarına ilişkin yaklaşımına bakmalıyız.

Swinburne ihtimaliyetçi yaklaşımını tümevarımsal bir yolla ortaya koyar. Tümevarımsal bir argümanda bir önerme, ikinci bir önermeyi açıklamada karşıtından daha muhtemel yapar veya onun doğruluk derecesine belli bir oranda katkıda bulunur. Tasdik teorisinde, birinci önermeye delil; ikinci önermeye hipotez denir.[137] Bu teori aynı zamanda iyi bir açıklamaya yönelik bir teoridir ve olguyu (delili) açıklamak için öne sürülen hipotez en iyi açıklama olmalıdır. Swinburne iki tür açıklamayı birbirinden ayırır: bilimsel açıklama ve kişisel açıklama. Bilimsel açıklamada dikkate alınan nedensellik tabii nedenselliktir. Tabi açıklamada, olguyu yani delili açıklamak için getirilen hipotez ön koşulları (olgu öncesi durumları) ve tabii yasaları dikkate alan bilimsel bir hipotez olmalıdır.[138] Kişisel açıklamada ise, dikkate alınan nedensellik kişisel bir nedenselliktir. Burada olguyu açıklamak için getirilen hipotez kişileri ve niyetleri dikkate alan kişisel bir açıklama olmalıdır.[139]

[136] Swinburne, a.g.e., s.171-172.
[137] Ayrıntılı bilgi için bkz. Swinburne, *The Existence of God*, s.4-22.
[138] Swinburne, a.g.e., s.26.
[139] Swinburne, a.g.e., s.35.

Ayrıca Swinburne, en iyi açıklamayı getiren hipotezin en basit hipotez olması gerektiğini söyler.[140]

Yukarıda, Swinburne'ün mekânsal düzenlilikleri tabii bir şekilde açıklayabileceğimizi ancak bu mekânsal düzenlilikleri açıklayan zamansal düzenlilikleri ise nihai olarak zamansal düzenliliklerle yani tabiatın içinde kalarak açıklayamayacağımızı iddia ettiğine değinmiştik. Ona göre bu durumda olguyu (tabiatın hayat üretecek şekilde mekânsal ve zamansal düzenliliğe evrilecek ilk durumunu) ya kaba bir gerçeklik olarak kabul etmeliyiz ya da ona bir açıklama getirmeliyiz. Getirilecek açıklama da kişisel bir açıklama olacaktır zira söz konusu olguda tabii bir ön koşul bulunmamaktadır. Aksi halde daha basit bir açıklama olacağından tabii açıklama ile yetinilecekti. Swinburne, kişisel bir açıklama ile kaba gerçeklik arasında yaptığı ihtimaliyet hesaplarında teizmin delillerini birikimsel bir şekilde işler. Ayrıntısına burada girmeyeceğimiz bu birikimsel argümanın bir ayağını da tasarım argümanı oluşturur.

Burada bizi hususiyle ilgilendiren nokta, Swinburne'ün geliştirdiği argümanın tasarım argümanı içinde yaptığı ayrımın konumuzla ilgisidir. Bu ayrım açısından baktığımızda, Dembski-Behe argümanının sadece mekânsal düzenlilikleri dikkate aldığını yani yatay bir düzenlilik argümanı kurarken zamansal yani dikey bir düzenlilik argümanı kurmadıklarını görmekteyiz. Swinburne'un açıklamalarının bize sunduğu asıl önemli fikir, mekânsal düzenliliklere getirilen tabii bir açıklama olan Evrim Teorisinin, tabiattaki düzeni tümüyle açıklamada yetersiz kalmasıdır. Bu açıdan bir bakıma Evrim Teorisine karşı geliştirilen mekânsal düzenlilik argümanının ikincil bir noktaya odaklandığını görmekteyiz. Dahası, Tanrı'nın varlığına getirilen

[140] Swinburne, a.g.e., s.53.

mekânsal düzenlilik argümanını savunanların ikincil bir mevzi edinerek mantıksal açıdan gereksiz ancak sonuçları açısından olumsuz neticeler doğurabilecek bir konum edindiklerini söyleyebiliriz. Mantıksal açıdan gereksizliği, Swinburne bakış açısından, asıl önemli olan düzenliliklerin zamansal düzenlilikler olmasından ileri gelmektedir. Ayrıca yine Swinburne açısından Dembski-Behe argümanı hatalı görünmektedir. Çünkü mekânsal düzenliliklere tabii bir açıklama getirilmiştir ve bu açıklama Evrim Teorisidir. Basitlik ilkesi gereğince, tabii bir açıklamanın yapılabildiği yerde kişisel bir açıklamaya başvurmak hatalıdır. Evrim teorisi hatalı olsa dahi, mekansal düzenliliklere tabii bir açıklama getirmek imkan dâhilindedir. Evrim teorisinin doğru olup olmadığı ya da indirgenemez karmaşıklıklara tabii bir açıklamanın getirilip getirilemeyeceği bilimsel bir sorudur ve bir gün açıklığa kavuşturulabilecektir. Eğer Evrim Teorisi yanlışlanır ve indirgenemez karmaşıklıkların varlığı kabul edilirse bir sorun yoktur ancak tam tersi bir sonuçta mekansal tasarım argümanı tümüyle çöker. Swinburne açısından Evrim teorisi doğrulansın ya da yanlışlansın, bu durumun zamansal asarım argümanına hiçbir zararı olmayacaktır.

SONUÇ

Felsefe tarihi boyunca Tanrı'nın var olup olmadığı filozoflar tarafından daima sorgulana-gelmiştir. Antik Yunan'dan günümüze değin bu sorgulama, içinde bulunulan her dönemin bilgi birikimine, medeniyet seviyesine ve genel kabul gören dini inanca göre şekillenmiş ve geliştirilmiştir.

Tanrı kavramı etrafındaki bu felsefi çaba, Tanrı'nın varlığı lehinde ve aleyhinde ciddi argümanlar ve kanıtların geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Tasarım kanıtlaması da bunlardan biridir.

Öte yandan, tasarım argümanı gibi âlemden hareketle nedensellik ilişkisi kurarak Tanrı'nın varlığına ulaşan kanıtlamalar daima bilimle ilişki içinde olagelmiş ve din ile bilim arasındaki tartışmaların da merkezine oturmuştur. Aristoteles'in bilgi teorisinde gaye nedenler bilimsel araştırmanın bir parçası olarak kabul edilmiş ve bu teorinin genel kabul gördüğü ortaçağ boyunca da gayesellik daima bilimin içinde kabul edilmiştir. Yeniçağda modern bilimin temelleri atılırken, gayesellik bilimin dışında tutularak metafiziğe bırakılmıştır. Ancak yine de özellikle canlı hayatın varlığı söz konusu olduğunda Tanrısal tasarım en makul açıklama olarak kabul edilmekteydi. Bu açıdan William Paley'in tasarım argümanı, Tanrı'nın varlığı lehinde güçlü bir kanıt olarak alınırken aynı zamanda canlıların biyolojik karmaşıklığına getirilen en makul bilimsel açıklama olarak alınıyordu. Darwin'in canlıların tanrısal bir tasarımın değil de tabii süreçlerin ürünü olduğunu ileri süren evrim teorisi ile birlikte tasarım fikri büyük ölçüde terk edildi ve evrim teorisi canlılığı açıklayan yegâne bilimsel teori olarak geniş bir kabul gördü. Bu genel kabul 20. yüzyıl boyunca değişmeden kaldı.

Son birkaç on yılda bu genel kabule aykırı iddialar yükselmiştir. Dembski'nin başını çektiği akıllı tasarım argümanı bu iddiaların en güçlüsüdür.

Dembski'nin geliştirdiği tasarım çıkarımı yöntemi, analojiye dayalı klasik tasarım argümanından farklı olarak çıkarımsal bir yöntem geliştirmiştir. Bu açıdan akıllı tasarım, Dembski'ye göre, Tanrı'nın varlığına yönelik felsefi bir argüman olmaktan ziyade, bilimsel bir yöntemdir.

Bilimsel bir yöntem olarak akıllı tasarım, üç tarz açıklamayı bilimsel olarak kabul eder: zorunluluk (kurallılık veya tabiat yasaları), şans ve tasarım. Bu üç açıklama tarzında sırasıyla ilkiyle açıklanamayan bir olgu bir sonrakiyle açıklanmalıdır. Tekrar eden, meydana gelmesi yüksek ihtimaliyet arz eden ve bu nedenle açıklanması basit olgular, kurallılığa; daha karmaşık, meydana gelmesi daha az muhtemel olan ancak yine de meydana gelmiş olan olumsal durumlar, şansa; karmaşık olmasının yanında son derece ihtimal dışı olan ama yine de bir işleve sahip, özgün bir modeli olan olgular da, tasarıma atfedilir.

Dembski, bu yönteme, açıklama filtresi, bir diğer deyişle, karmaşıklık-belirginleştirme ölçütü demektedir. Belirginleştirilmiş karmaşıklık, Dembski'nin tasarım çıkarımının en önemli öğesidir. Dembski'ye göre, eğer bir olayın, nesnenin veya olgunun modeli, o olaydan bağımsız bir şekilde tespit edilebiliyorsa ve bu olay/nesne/olgu, yeterli derecede karmaşık ise belirginleştirilmiş karmaşıklıkla karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz.

Biyokimyacı Michael Behe, tabii seçilim mekanizması tarafından üretilemeyecek olan karmaşık biyolojik makinelerin tabiatta var olduğunu iddia etmiştir. Evrim teorisine göre, tabii seçilim, var olan bir sistemdeki değişimler

üzerinden iş görür. Behe'ye göre, bu karmaşık makinelerin öncü bir sistemi yoktur ve bunların öncü bir sistemden gelişmesinin de imkanı yoktur; bu nedenle bu karmaşık yapıların bir anda akıllı bir tasarımcı tarafından üretilmiş olması en makul açıklama olmaktadır.

Behe'nin verdiği bilimsel örnekleri Dembski'nin yönteminde kullanırsak, tabiatta akıllı bir tasarımcının, yani bir Tanrı'nın yaratmasından söz edebiliriz. Burada iki temel soru ortaya çıkmaktadır: Dembski'nin yöntemi, tasarım çıkarımı için doğru bir yöntem midir ve Behe'nin verdiği karmaşık biyolojik makineler gerçekten de tabii bir süreçle ortaya çıkamaz mı? Behe'nin verdiği bilimsel örneklerin tabii seçilim mekanizması tarafından üretildiği iddia edilmiştir. Bu konudaki tartışma büyük ölçüde bilimsel araştırma mevzusudur ve bizim tartışmamızın dışındadır. Asıl tartışmamız Dembski'nin yönteminin doğru bir yöntem olup olmadığıdır.

Dembski'nin yöntemine getirilen eleştirilerden ilki, tasarım çıkarımının güvenilirliği ile ilgilidir. Çıkarımın tasarım atfettiği bir nesne düzenliliğin ya da şansın ürünü olamaz mı? Dembski, bir nesnede bu üç etkenden herhangi birinin tek başına rol oynayabileceği gibi her üçünün de rol oynayabileceğini kabul eder. Ancak o, yönteminin, empirik saptanabilirlik açısından, düzenlilik, şans ve tasarımdan hangisinin ağır bastığını araştırdığını ve hükmünün buna göre verdiğini söyler.

Bir diğer eleştiri, belirginleştirilmiş karmaşıklığın tabii süreçlerle meydana getirilebileceğini ve bu nedenle Dembski'nin yönteminin belirginleştirilmiş karmaşıklık için tasarıma başvurmasının doğru olmadığını iddia eder. Dembski, Dawkins'in örnek olarak verdiği evrimsel algoritmaların derin bir şekilde teleolojik

olduğunu söyler. Evrimsel algoritmaların mantığını oluşturan birikimsel seçilim, tümüyle rastgele gerçekleşen bir süreç değildir, algoritmalar önceden var olan sonuca uygun olan değişimleri koruyan ve diğerlerini tekrar deneyen ve böylece karmaşıklığı azaltan bir süreci takip etmektedir. Ayrıca sonucun önceden var olması, algoritmanın gayesel bir mantığı takip ettiğini de göstermektedir. Bu ise evrimciler tarafından kabul edilemeyecek bir durumdur. Çünkü evrim mekanizması meydana getireceği sonuçlara dair bir öngörüye sahip olamaz.

Dembski'nin tasarım çıkarımına yönelik en dikkate değer eleştiri, onun tasarım ile akıllı fail arasında bir ilişki kuramamasıydı. Akıllı failin tasarım üretebileceğini bilebiliriz, ancak bu ondan başka tasarım üreten bir şeyin olamayacağı anlamına gelmez. Belirginleştirilmiş karmaşıklıktan akıllı tasarıma atlamak ne derece doğrudur? Bunu yapabilmek için akıllı fail ile belirginleştirilmiş karmaşıklık arasındaki nedensel ilişkiyi de ayrıca ortaya koymak gerekir.

Dembski, yönteminin nedensel ilişkiyi ortaya koymadığını kabul eder, ancak bunu tasarım çıkarımından ayrı bir soru olarak kabul eder. O, bunu tasarım çıkarımında kullandığı istatistiksel yöntem üzerinden savunur. Fisher'ın istatistiksel yöntemine göre, verinin önceden belirlenmiş bir ret alanına düşmesi durumunda şans hipotezi reddedilir ve tasarım çıkarımında bulunulur. Karşıt görüştekiler ise, bu yöntemin, yaratılışçıların argümanlarının rakip teorilerle karşılaştırma imkânını ortadan kaldırdığını ileri sürerek tasarım çıkarımında Bayesçi yöntemin kullanılması gerektiğini savunurlar.

Kuşkusuz Dembski'nin Fisherci yöntemi benimsemiş olması, karşıt teorilerle karşılaştırma imkânını ortadan kaldırması açısından sorunludur. Dahası, Dembski

Bayesçi yöntemi benimsemiş olsaydı bile yine de onun tasarım ile akıllı fail arasında nedensel bir ilişki kurması için yeterli olmayacaktı. Dembski'nin bu noktada durup ortada bir tasarım var demesi bilimsel olabilir, ancak buradan akıllı bir tasarımcıya geçmek ne derece bilimseldir? Gerçi bir tasarımın saptanması durumunda tasarımcıya başvurmanın hemen bir sonraki adım olduğu pek çok kişi tarafından kabul edilir ve bu nedenle Dawkins gibi evrimciler, tabiatta gerçek bir tasarım olmadığını, bir tasarım görüntüsü olduğunu ileri sürerler. Ancak yine de, tasarımdan tanrısal bir tasarımcıya atlamak bilimsel olarak şüpheye açıktır.

Din felsefesi açısından bizi hususiyle ilgilendiren nokta, Dembski-Behe argümanının Tanrı'nın varlığına yönelik bir argüman olarak başarısıdır. Dembski-Behe argümanı temelde indirgenemez ya da belirginleştirilmiş biyolojik karmaşıklıkların tabii bir şekilde açıklanamayacağına dayanmaktadır. Oysa bu soru bilimsel bir sorudur ve bu açıdan bakıldığından Dembski ve Behe'nin bilimsel bir iddiada bulunduklarını ve argümanlarını Evrim teorisine karşı konumlandırdıklarını söyleyebiliriz. Tanrı'nın varlığına dair bir argümanın başlı başına bilimsel bir iddiaya dayandırılması felsefi açısından olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Çünkü bilimsel bir iddia ya doğrudur ya da yanlıştır veya doğrulanmaya ve yanlışlanmaya açıktır. Dembski ve Behe'nin indirgenemez karmaşıklıkların bilimsel olarak açıklanamayacağı iddiası doğru ise argüman için herhangi bir sorun söz konusu değildir. Tezimizin ikinci bölümünde gördüğümüz kadarıyla tartışma halen devam etmektedir ve son söz söylenmiş değildir. Şimdilik bilimsel olarak doğrulanmaya ve yanlışlanmaya açık olan bu iddia doğru çıkar ve Evrim teorisi yanlışlanır ise argüman başarılı olacaktır. Ancak tam tersi bir sonuçta Dembski ve Behe'nin argümanı tümüyle çökecektir. Bu açıdan biz, Swinburne'un yaptığı ayrımı takip

ederek, mekansal düzenlilik argümanının başlı başına bir argüman olup olmadığı sorusunu bilimsel gelişmeler tarafından cevaplandırılmak üzere askıda bırakıyoruz. Ancak bu mekansal düzenliliklerin Tanrı'nın varlığına dair dolaylı bir argüman sunamayacağı anlamına gelmemektedir. Mekânsal düzenlilikler, kendilerini açıklayan zamansal düzenlilikler yoluyla Tanrı'nın varlığına dair bir argümanda kullanılabilirler.

KAYNAKÇA

Aristoteles, *Metafizik*, çev. Ahmet Arslan, (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1996).

Aquinas, Thomas, "Is The World Ruled By Providence?", *Philosophy of Religion: A Guide and Anthology*, Brian Davies (ed.), (New York: Oxford University Press, 2000).

Aydın, Mehmet, *Din Felsefesi*, (İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2010).

Behe, Michael, *Darwin'in Kara Kutusu: Evrim Teorisine Karşı Biyokimyasal Zafer*, çev. Gürkan Bayır, (İstanbul: Kesit Yayınları, 2007).

Belcher, F. T., *The scientific viability of W. A. dembskis design inference: Response to B. forrest and R. pennock of the kitzmiller trial.* The Southern Baptist Theological Seminary). *ProQuest Dissertations and Theses*, http://search.proquest.com/docview/205459984?accountid=8319.

Birand, Kamıran, *İlk Çağ Felsefesi Tarihi*, (Ankara: Ajans Matbaası, 1958).

Brooke, John Hedley, "Natural Theology", *Science and Religion: A Historical Introduction*, Gary B. Ferngren (ed.), (Maryland: The John Hopkins University Press, 2002).

Cevizci, Ahmet, *Felsefe Tarihi: Thales'ten Baudrillard'a*, (İstanbul: Say Yayınları, 2009).

Davies, Brian, "Design Arguments: İntroduction", *Philosophy of Religion: A Guide and Anthology*, Brian Davies (ed.), (New York: Oxford University Press, 2000).

Darwin, Charles, *Türlerin Kökeni,* çev. Öner Ünalan, (İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2009).

Dawkins, Richard, *Kör Saatçi*, çev. Feryal Halatçı, (Ankara: Tübitak, 2002).

Dembski, William A., *Intelligent Design: The Bridge Between Science and Theology*, (Downers Grove, IL: Inter Varsity Press, 1999).

_________, *The Design Inference: Eliminating Chance Through Small Probabilities*, (New York: Cambridge University Press, 1998).

_________, *The Design Revolution: Answering the Toughest Questions About Intelligent Design*, (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2004).

_________, *No Free Lunch: Why Specified Complexity Cannot Be Purchased without Intelligence*, (Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2002).

________, “Naturalism and Design”, *Naturalism: A Critical Ananlysis*, William Lane Craig, J. P. Moreland (ed.), (London: Routledge, 2001).

________, “The Third Mode of Explanation: Detecting Evidence of Intelligent Design in the Sciences”, *Science and Evidence for Design in the Universe*, William Dembski vd. (ed.), (San Francisco: Ignatius Press, 2000).

________, “Redesigning Science”, *Mere Creation, Science, Faith and Intelligent Design*, William Dembski vd. (ed.), (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1998).

________, “Signs of Intelligence: A Primer on the Discernment of Intelligent Design”, *Signs of Intelligence: Understanding Intelligent Design*, William A. Dembski ve James M. Kushiner (ed.), (Grand Rapids, MI: Brazos Press, 2005).

________, “Another Way to Detect Design? Preliminary Reply to Review by Brandon Fitelson, Christopher Stephens, Elliott Sober”, http://www.arn.org/docs/dembski/wd_responsetowiscu.htm (15.03.2012).

Dembski, William ve **Wells**, Jonathan, *The Design of Life: Discovering Signs of Intelligence in Biological Systems*, (Dallas: Foundation for Thought and Ethics, 2008).

Dembski, William ve **Marks**, Robert J., "Life's Conservation Law: Why Darwinian Evolution Cannot Create Biological Information",http://evoinfo.org/papers/ConsInfo_NoN.pdf, (21.03.2012).

Fahri, Macit, *İslam Felsefesi Tarihi*, çev. Kasım Turhan, (İstanbul: Şato Yayınları, 2004).

Fitelson, Brandon vd., "How Not to Detect Design", http://philosophy.wisc.edu/sober/dembski.pdf, (11.03.2012).

Hick, John H., *Philosophy of Religion*, (New Jersey:Prentice Hall, 1990).

Hume, David, Din Üstüne, çev. Mete Tuncay, (Ankara: İmge Kitabevi, 2004).

Lenski, Richard vd., "The Evolutionary Origin of Complex Features", *Nature*, S.423,2003,http://www.nature.com/nature/journal/v423/n6936/pdf/nature01568.pdf, (20.03.2012).

Losee, John, *Bilim Felsefesine Tarihsel Bir Giriş*, (Ankara: Dost Kitabevi, 2008).

Miller, Kenneth R., *Finding Darwin's God: A Scientist's Search For Common Ground Between God and Evolution*, (NewYork: HarperCollins, 2002).

__________, “The Flagellum Unspun: The Collapse of Irreducible Complexity”, *Debating Design: From Darwin to DNA*, William Dembski ve Michael Ruse (ed.), (NewYork: Cambridge University Press, 2004).

Paley, William, *Natural Theology*, Matthew D. Eddy ve David Knight (ed.), (New York: Oxford University Press, 2006).

Pennock, Robert, “God of the Gaps: The Argument from Ignorance and the Limits of Methodological Naturalism”, *Scientists Confront Intelligent Design and Creation*, Andrew J. Petto ve Laurie R. Godfrey (ed.), (New York: W. W. Norton & Company, 2007).

Perakh, Mark, “A Consistent Inconsistency: How Dr. Dembski Infers Intelligent Design”, http://www.talkreason.org/articles/dembski.cfm#design, (30. 03. 2012).

Peterson, Michael vd., *Akıl ve İnanç: Din Felsefesine Giriş*, çev. Rahim Acar, (İstanbul: Küre Yayınları, 2006).

Rowe, William L., *Philosophy of Religion: An Introduction*, (Belmont: Wadsworth/Thomson Learning, 2001).

Scott, Eugenie, Keep Science Free from Creationism”, İnsight 21 (February,1994),http://ncse.com/creationism/analysis/keep-science-free-from-creationism, (3 Haziran 2012).

Swinburne, Richard, *The Existence of God*, (Oxford, Oxford University Press, 2004).

Taslaman, Caner, *Evrim Teorisi, Felsefe ve Tanrı,* (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2009).

ÖZET

Felsefe tarihi boyunca Tanrı'nın varlığı için çeşitli argümanlar geliştirilmiştir. Bu argümanlar temelde iki farklı yapıdadırlar: Bu iki argüman yapısından biri, Tanrı kavramının *a priori* analizine dayanan ontolojik argümandır. Diğer argüman formu ise evrenin deneysel gerçekliğinin varlığından yararlanan *a posteriori* öncüllerle başlayan kozmolojik ve teleolojik argümanlara sahiptir.

Teleolojik argüman tasarım argümanı olarak da bilinir. Çağdaş felsefi ve bilimsel literatürde, özellikle de din-bilim ilişkisi etrafında dönen tasarım tartışmalarında, en bilinen isim William Dembski'dir. Dembski, tabii nesnelerin layıkıyla tasarıma atfedilebileceği bir yöntem geliştirir. O bu yönteme Tasarım Çıkarımı demektedir.

Bu çalışma, Dembski'nin tasarım çıkarımının bir betimlemesiyle birlikte eleştirel bir değerlendirmesini de sunmaktadır.

ABSTRACT

Varieties of arguments have been advanced for existence of God throughout history of philososphy. Basically, these arguments have two different forms. One of these two forms of arguments is the ontological argument which is based on an *a priori* analysis of the concenpt of God. The another form of arguments has the cosmological and the teleological arguments which begin with *a posteriori* premises drawing on the existence of empirical facts of the world.

The teleological argument is also known as design argument. In contemporary philosophical and scientific literature, especially in the debates around the relationship between religion and science, William Dembski is the most famous figure. Dembski advances a method in which natural objects are properly attributed to design. He calls this method Design Inference.

This study provides a descriptive as well as a critical assessment of Dembski's Design Inference.